

קובץ

באר התורה

(קעח)

פרשת בלק

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס: 036770810

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

תוכן הענינים:

- 5..... הלכות צער בעלי חיים
- 5..... מקור דין צער בעלי חיים
- 5..... האם צער בעלי חיים הוא מדאורייתא או מדרבנן
- 6..... צער בעלי חיים בשבת דאורייתא
- 7... האם מותר לינק מהבהמה בשבת כדי שלא יהיה איסור צער בעלי חיים
- 7..... טעם איסור צער בעלי חיים
- 7..... חומרת ועונש המצער בעלי חיים
- 8..... האם יש צער בעלי חיים בהריגה
- 12 לשיטות האוסרים צער בעלי חיים בהריגה מדוע התורה התירה שחיטה
- דברי הספר חסידים שכל האיסור צער בעלי חיים שהוא מתועלל בבהמה
13..... סתם
- 13 הוכחה מכמה וכמה דינים שאיסור צער בעלי חיים הותר לצורך האדם
- 15..... האם מותר להרוג עכבר שנתפס במלכודת
- 17..... האם מותר להרוג כלב כדי לקבל ירושה
- 22..... האם מותר להרוג מקקים נמלים וכל כיוצא בזה
- האם יש איסור צער בעלי חיים בבעלי חיים שאינם יכולים לעשות מלאכות
22.....
- 25..... האם מותר להרוג זכובים ויתושים
- 28..... חיתוך כנפיים של תוכי
- 28..... האם יש צער בעלי חיים בעגל שנברא מספר יצירה
- 28..... האם אדם שרואה בעלי חיים שסובלים האם צריך להצילם מצער

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

- 31 האם מותר לעבור בשביל צער בעלי חיים על איסור מוקצה
- 32 האם ראוי לגדל בעלי חיים טהורים בבית
- 34 האם מותר לגדל בבית בעלי חיים טמאים
- 35 לא שייך מחילה מבעלי חיים על מה שצערם
- 38 האם יש צער בעלי חיים באדם
- 41 האם מותר לחלל שבת כדי שלא להרוג בעלי חיים
- 43 האם מותר לחתוך את אוזני הכלב כדי שיהיה יפה
- אם לא כתבו בכתובה "ואיזון" האם צריך לכתוב כתובה חדשה והאם
45 בכה"ג אסור לדור עם אשתו בלא כתובה
- 50 האם חולה אלצהיימר צריך להזהר בדברים שקשים לשכחה

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

הלכות צער בעלי חיים

מקור דין צער בעלי חיים

כתוב בתורה (פרשת בלק, כב, לא, לב) "ויגל ה' את עיני בלעם וירא את מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלופה בידו ויקד וישתחו לאפיו ויאמר אליו מלאך ה' על מה הכית את אתנך זה שלוש רגלים". ע"כ. איתא במדרש הגדול (פרשת בלק פרק כב) אמר ר' יוחנן צער בעלי חיים דאורייתא, דכתיב על מה הכית את אתונך, עכ"ד, וכן כתב הרמב"ם במורה נבוכים והו"ד לקמן.

האם צער בעלי חיים הוא מדאורייתא או מדרבנן

כן איתא בגמ' בשבת דף קכח ע"ב, אמר רב יהודה אמר רב בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה מיתיבי בהמה שנפלה לאמת המים עושה לה פרנסה במקומה בשביל שלא תמות פרנסה אין כרים וכסתות לא לא קשיא הא דאפשר בפרנסה הא דאי אפשר בפרנסה אפשר בפרנסה אין ואי לא מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה והא קא מבטל כלי מהיכנו סבר מבטל כלי מהיכנו דרבנן צער בעלי חיים דאורייתא ואתי דאורייתא ודחי דרבנן.

ואולם מדברי המשנה בב"מ דף לב ע"א מבואר דרבי יוסי הגלילי סובר שצער בעלי חיים לאו דאורייתא ואילו רבי שמעון שצער בעלי חיים דאורייתא ויעו"ש בגמרא שם, ועיין ערו בצל"ח בביצה דף כג שכתב שם שנח' שרבי יהודה וחכמים נחלקו בזה האם צער בעלי חיים דאורייתא או לא ממה שמובא שם מח' רבי יהודה וחכמים,

ודלינא שיטת הרי"ף שהוא מדאורייתא, וכן כתב במנחת חינוך מצוה פ' בדעתו, וכן הו"ד הנימוק"י בשיטמ"ק בב"מ דף לא יעו"ש, וכן כתב בספר האשכול (הלכות שחיטת חולין סוף סימן יו"ד) שצער בע"ח מדאורייתא, וכך בת בחביגושי הרמב"ן עמ"ס שבת דף קנד ע"ב יעו"ש

וכן כתב בשו"ת מהר"ם מרוטנברוג ח"ד סימן מט, וכן כתב במדרכי בב"מ שם שצער"ח מדאורייתא, וכן דעת המאירי והרשב"א שם, ותלמיד הרשב"א סבפר שיטת הקדמונים, והרא"ש בב"מ שם, וכן נראה מדברי

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

הכסף משנה עה"ר בהל' רוצח, וכן כתב בשו"ת הרדב"ז בפירושו לרשמב"ם בלשונות הרמב"ם ח"ב סימן קסח.

ואולם שיטת היראים (סימן שנב) שצער בעלי חיים מדרבנן שהרי מותר לנעול דלת בפני בכור בהמה בזמן הזה למרות שהדבר יגרום לו למות ברעב, משום שלא יבואו לידי תקלה, ואתי איסור דרבנן ודחי איסור צער בעלי חיים,

וברמב"ם בהל' נזיקין הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יג הלכה...כתב..... ובכס"מ בואור שמח הל' רוצח יג ט' ובמנ"ח כתבו שהו מדאורייתא

צער בעלי חיים בשבת דאורייתא

באשל אברהם לפרי מגדים סימן שח סקנ"ח כתב, שבשבת איכא איסור צער בעלי חיים דאורייתא, משום דכתיב למען ינוח ואמנם שמעתי בזה מידידי הגר"ח מלין שליט"א שאמר להעיר בזה מדברי הגמ' בשבת דף קנד ע"ב, וכן משבת דף קכח ע"ב, ושוב מצאתי שכבר הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל בספר טל תורה עמ"ס שבת דף קנד ע"ב שם כתב לבאר, ונראה דבוודאי גם להפמ"ג היינו בבהמה שלו דאזהרי' רחמנא למען ינוח אבל בבהמת חבירו או בהמת הפקר דאינו מוזהר על שבייתה גם בשבת צעב"ח דרבנן לכך לא דחי צעב"ח ביטול כלי מהיכנו דהא אפשר להפקירו וכו' וזה למ"ד צעב"ח דרבנן אבל למ"ד דאורייתא תמיד אף בחול א"כ גם בבהמת חבירו ובבהמת הפקר ואפילו בבהמת נכרי כדאי' בב"מ דף ל"ג ודחי דאו' ביטול כלי מהיכנו דרבנן עכ"ד, וכן כתב בשו"ת דובב מישרים (ח"ב סי' כ"ה ד"ה ובעמדי) וז"ל: דהא הדין דבהמה שנפלה לאמת המים היא גם בבהמה של אחרים והנה כל הסברא דבשבת צעב"ח דאורייתא הוא משום שבייתה בהמתו וא"כ בבהמה של אחרים שפיר גם בשבת צעב"ח דרבנן למאן דס"ל דבחול צעב"ח לאו דאורייתא וא"כ שפיר שמעי' דצעב"ח דאורייתא, עכ"ל, ולפי האי חילוק א"ש יסוד השו"ע הרב שיש חילוק בין בהמה שלו שיש לו חיוב לטרוח לרפאותה משא"כ בבהמה של אחרים.

ואולם ראיתי שבשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת או"ח סימן סב) כתב לבאר שצער בעלי חיים לא דוחה מוקצה אף אם הוא דאורייתא, וכן הובא דעת

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

הגריש"א בהערות עמ"ס שבת דף קכח ע"ב בד"ה צער, ואמנם הרי הוא תליא במח' הפוסקים שהביא בהמשך האם צער בעלי חיים דוחה מוקצה או לא.

ועוד כתב ליישב בלבושי מרדכי שיש לומר שבשב ואל תעשה אינו עובר, ועיינ עוד בשו"ת חזון נחום ח"א סימן לה אות ה' מש"כ לבאר בזה, ובמה שי"ל בזה לפי מש"כ באור שמח פרק כה הלכה כו משבת, יעו"ש.

האם מותר לינק מהבהמה בשבת כדי שלא יהיה איסור צער בעלי חיים

ע"י שו"ת יביע אומר חלק יא או"ח סימן לה לז שמבואר שאסור לינק חלב מבהמה בידים על הקרקע, וע"ע בזה בשו"ת יביע אומר ח"י חיו"ד סימן נחואילו בחזו"ע שבת ח"ה עמ' קלב שמותר לינוק מבהמה בידים על הקרקע משום שצער בעלי חיים, מדאורייתא, ויעו"ש בהערות בחזו"ע שכתב להאריך בהאי דינא. ויש להוסיף בזה דלפי הא"א דלכו"ע בכה"ג הוא מדאורייתא חמור יותר, ועיינ.

טעם איסור צער בעלי חיים

ובביאור הטעם והאיסור של צער בעלי חיים, כתב הרמב"ם במורה נבוכים (חלק פרק יז) אבל אמרם צער בעלי חיים דאורייתא, ממה שנאמר על מה הכית את אתנוך הנה על זה דרך הבאת השלמות לנו כדי שלא נתנהג במדת האכזריות, ולא נצער לבטלה ללא תועלת, אלא נפעל בעדינות ורחמניות ואפילו באייש איזה בעל חי שיהיה זולתי בעת הצורך כי תאווה נפשך לאכול בשר לא שנשחט על דרך האכזריות או השוחק עכ"ל. ומדברי הרמב"ם נראה שהוא רק ללא צורך, ועיינ עוד לקמן מה שיתבאר בזה האם הותר איסור צער בעלי חיים לתועלת.

חומרת ועונש המצער בעלי חיים

כתב בספר קב הישר פרק ז' שחומרת עונש בעלי חיים, הוא גרם להפלה יעו"ש, והו"ד בפלא יועץ והו"ד לקמן, ויעו"ש שמוכח ממש"כ בסוף דבריו דנראה דאיכא איסור צער בעלי חיים גם באדם. [וראה מה שיתבאר בזה לקמן]

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

האם יש צער בעלי חיים בהריגה

איתא בגמ' בחולין דף ז' ע"ב, כי אתא, איתרמי על בההוא פיתחא דהווי קיימין ביה כודנייתא חוורתא, אמר: מלאך המות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו. שמע רבי נפק לאפיה, אמר לי: מזבנינא להו, אמר ליה: ולפני עור לא תתן מכשול. מפקרנא להו, מפשת היזקא. עקרנא להו, איכא צער בעלי חיים. קטילנא להו, איכא בל תשחית, ע"כ, וכתב בספר עבודת הגרשוני סימן יג שמוכח מהכא שליכא איסור צער בעלי חיים, וז"ל: ולענ"ד דצער ב"ח לא שייך אלא בב"ח בחיים חיותו כגון רובץ תחת משאו או לחסום שור בדישו או לעקר ב"ח וכיוצא בזה אבל מי שנוחר את הבהמה במקום שיוכל לשחטה אין בזה משום צער ב"ח וכי הבהמה אחינו הוא לברור לה מיתה יפה וראי' לדבר מהא דאית' בפ"ק דחולין גבי כודניית' דר' שאמר ר' לר' פנחס בן יאיר עקרנא להו (פי' מנשר פרסותיהן) איכא צער ב"ח קטלינ' להו. איכא בל תשחית כו' עכ"ל ואי אמרת שגם במיתה שייך צער ב"ח קשה מה אמר ר' לר"פ קטלינ' להו הא כבר השיב לו שאסור משום צב"ח אלא ודאי צב"ח לא שייך אלא לב"ח בחיים כנ"ל. עכ"ל.

וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת (יו"ד סי' י') וז"ל: וגם לא שייך צעב"ח אלא לצערו ולהניחו בחיים אבל להמית בהמות וחיות וכל מיני בעלי חיים לית ביה משום צעב"ח וכן מוכח בחולין דף ז' ע"ב עקרנא להו איכא צעב"ח קטילנא להו איכא משום בל תשחית הרי אף שהשיב לו על עקרנא דאיכא צעב"ח אעפ"כ אמר קטילנא להו. עכ"ל, וכן הו"ד הנודע ביהודה בפתחי תשובה, (יו"ד סימן כח סק"י) וז"ל: עי' בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סימן יו"ד שנשאל באיש אחד אשר זיכהו השם בנחלה רחבה ויש לו יערות ושדות אשר בתוכו חיות אם מותר לילך בעצמו לירות בקנה שריפה לצוד ציד או אסור לעשות כן משום צעב"ח או בל תשחית והשיב דמצד הדין אין איסור דכ"ד שיש בו צורך להאדם לית ביה משום צעב"ח וגם לא שייך צעב"ח אלא לצערו ולהניחו בחיים אבל להמית לא ומשום בל תשחית נמי ליכא שהרי נהנה בעור וגם אינו עושה דרך השחתה ועוד דעיקר איסור ב"ת היינו שלא ישחית דבר שיכול האדם ליהנות ממנו אבל דבר שאין בו הפסד לשום אדם ל"ש ב"ת וא"כ הני חיות כ"ז שהם בחיים אין בהם שום הנאה רק במותן בעורותיהם וכבשרם ודאי דלית בהו משום ב"ת אך מ"מ יש בדבר זה מדה מגונה היינו אכזריות וזה אומנות שאינה שלו וגם איסורא שמכניס עצמו לסכנה וגם גורם הזכרת עונותיו ומי שהוא

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

איש הצריך לזה ופרנסתו מצידה כזו אין ברירה אבל מי שאין עיקר כוונתו למחייתו אסור לעשות כן ע"ש. עכ"ל, וכן כתב בשו"ת יהודה יעלה (ח"א או"ח סימן ס) וז"ל: דודאי מ' צעב"ח דאורייתא שרינן המראה משא"כ כדי לחיותן עוף המסוכן למות אף להמית בידים הבעל חי לית ביה משום צעב"ח כמ"ש בתשו' נוב"י תניינא יו"ד סי' י"ג מש"ס דחולין ז' עכ"ל.

וכן כתב בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' קצ"ד), ונשאלתי ע"ד כלי זכוכית מלא מים ובו דגים קטנים לנוי, והם מולידים ומטילין בצים ודגים קטנים, ורגילים שהגדולים אוכלים את הקטנים, אי רשאי ליטול הגדולים ולהניחם בכלי אחר להחליפם מכלי אל כלי בשבת ויו"ט וכו' ואין לומר שבנ"ד יהא מותר לעשות כן משום צעב"ח, שאפילו אם נאמר שמשום צעב"ח מותר לטלטל מוקצה (שגם זה צריך בירור ובמקום אחר הארכתי בזה), ומ"מ בנידון דידן ליכא צעב"ח, שאין צעב"ח בממית את בעלי החיים, כמבואר בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק יו"ד סימן פג, ובתנינא יו"ד סימן ידלא שייך צעב"ח אלא א"כ מצערה בחייה, כדמוכח בחולין דף ז ע"ב בעובדא דרבי פנחס בן יאיר בכודנייתא דרבי דאמר עקרנא להו איכא צער בע"ח ולבסוף אמר קטילנא להו וכו' משמע שבקטלה ליכא משום צער בע"ח, עיי"ש עכ"ד.

וכן כתב באור שמח (רוצח פרק י"ג הל' ט') וז"ל: דבהריגה ליכא צער בע"ח, כדהוכיח במישור בספר האשכול הלכות שחיטה סימן י' מהך עובדא דר' פנחס בן יאיר בפרידות (חולין ז' ע"ב) דאמר קטילנא להו איכא משום בל תשחית".

ואולם בשו"ת יעב"ץ ח"א סימן קי שנקט שיש איסור צער בעלי חיים בהריגה, וכן כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' ע"א) עוד ראיות לדין זה חדא מהא דאיתא בשבת דף ע"ז ע"ב אמר רב כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא נברא דבר אחד לבטלה ברא שבלול לכתית זבוב לצירעה יתוש לנחש וכו' היכי עביד מייתי אוכמי וכו'. עכ"ד, וכן כתב בתוס' רע"א חולין פ"ה מ"ג בד"ה פטור, וכן כתב בעל השו"ע הרב (חו"מ הל' עוברי דרכים וצעב"ח סעי' ד') – וז"ל: אלא אם כן הם מצערים לאדם אזי מותר אפילו להרגם שכיון שיש תועלת לאדם בהריגתם אין חוששים לצערם שהרי התירה התורה שחיטה, עכ"ד, וכן כתב בקיצור שו"ע (סימן קצא ס"א) וז"ל: אך אם הם מצערין לאדם, או שצריך האדם להם לרפואה או לשאר דבר מותר אפילו להרגן ואין חוששין לצערן עכ"ד, וכן נראה שנקט

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

לדינא בשו"ת שואל ומשיב תנינא ח"ג סימן סה יעו"ש, וכן נראה ממש"כ בשו"ת קול מבשר ח"ב סימן כח אות מ', יעו"ש, וכן נראה ממש"כ האג"מ בשו"ת אג"מ חו"מ ח"ב סימן מז, וכן נראה מדברי החוט שני בשבת ח"א פרק טו סק"ב.

וכן יש להוכיח ממה דאיתא להדיא בגמ' בשבת דף קכח ע"ב, אמר רב יהודה אמר רב: בהמה שנפלה לאמת המים, מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, ואם עלתה, עלתה. מיתיבי: בהמה שנפלה לאמת המים, עושה לה פרנסה במקומה בשביל שלא תמות. פרנסה אין, כרים וכסתות לא. לא קשיא; הא דאפשר בפרנסה, הא דאי אפשר בפרנסה. אפשר בפרנסה אין, ואי לא מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, והא קא מבטל כלי מהיכנו. סבר, מבטל כלי מהיכנו דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן יעו"ש, וכן מוכח מדברי הגמ' בשבת דף קנד ע"ב דאף במיתה איכא לאיסור צער בעלי חיים, וכן כתב לדינא בשו"ת מהרש"ם ח"ד סימן קמ, וכן בשו"ת שרידי אש (ח"ב סימן צא אות ה) וכתב עוד להביא בזה ראייה מדברי הגמ' בע"ז וז"ל: נ"ל להביא ראי' גם מגמ' עבודה זרה י"ג, ב דפריך: ולשו"י גיסטרא. עיי"ש ברש"י. ומוכח דבמיתה ליכא איסור דצער בעלי חיים. וכן מפורש בתוס' בבא בתרא כ', א ד"ה כיון, שהקשו שם: 'כולה בהמה שקל ושדי לכלבים'. ואמנם יפה העיר כת"ר, שהר"י מיגאש בשטמ"ק שם לא סבירא לי' כן, שהרי כתב, שמכיון שאינו בת שחיטה, שחיטה נמי צער בעלי חיים. וקשה על הר"י מיגאש מגמרא הנ"ל. וצ"ל, דבאמת יש גם בשחיטה צער בעלי חיים, אלא שהתורה התירה, שהרי סוף בהמה לשחיטה וזו היא תיקונה, כמו שכתב הגאון יעב"ץ בשו"ת שלו. וגם מיתה בכלל דהא גם לבן נח הותר לאכול בשר והתורה התירה למכור להם נבלה, ושיטת התוס' היא עפ"י הפסיקתא דמתה מאלי' אסורה לבן נח וצריך נחירה, וא"כ סוף בהמה למיתה ג"כ. וא"כ יש לומר דמכיון שיש צער בעלי חיים לאו אורח ארעא למשחט, כמו שכתב לעיל מיניה, דלהכי לא חיישינן דשחט לה ופסק להאי אבר. אלא שמלשונם לא משמע כן וצריך עיון (ובאמת מוכח מהאי דרבי בבבא מציעא פ"ד, א שאמר לעגל: לכך נוצרת, שיש צער בעלי חיים גם בשחיטה אלא שמותר, ורבי נענש שלא הרגיש בצערו של העגל). עכ"ל.

ומרן הגר"י זיבלרשטיין שליט"א בחשוקי חמד עמ"ס ב"מ דף לב:, כתב שקשה להקל באיסור צער בעלי חיים שאינו בהריגה, וז"ל: שאלה.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

חתולים הנכנסים למטבחים ושותים חלב ומזיקים. האם מותר להרגם. תשובה. זכורני שלפני שנים רבות באה שאלה כזו לפני מו"ח (אשרי האישי יו"ד פרק ס"ו אות א') מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל], והשואל סיפר שמשרד הבריאות שולח אדם היורה בהם, ושאל אם מותר לעשות זאת. ומו"ח (שליט"א) [זצ"ל] סירב להתיר להרגם, ואמר שכל אחד ישמור את ביתו שלא ינזק מהם. והנה נחלקו הפוסקים אם צער בעלי חיים נאמר רק כשמצער בעל חיים בחיותו, או גם בהורג בעלי חיים, יש איסור של צער בעלי חיים. בנודע ביהודה (מהדו"ק יו"ד סימן פג, ובמהדו"ת יו"ד סימן י) העלה שבהריגת בעל חיים, אין איסור של צער בעלי חיים, והביא ראיה מהמבואר בחולין (דף ז ע"ב) בעובדא דרבי פנחס בן יאיר, בכודנייתא דרבי שאמר עקרינא להו איכא צער בעלי חיים, ולבסוף אמר קטלינא להו, שמע מינה שבקטלא ליכא משום צער בעלי חיים, יעו"ש. וכן מבואר ביש"ש (ב"ק פרק י סימן לז, הו"ד בט"ז יו"ד סוף סימן קטז). מאידך בשואל ומשיב (מהדו"ת סימן סה) כתב להוכיח מדברי החינוך (מצוה תנא) שיש בהריגת בעל חיים צער בעלי חיים. והנה במהרש"ם (ח"ד סימן קמ) דן האם מותר לפזר בתוך שדהו סם המות לבהמות, בכדי שיוזקו וימותו בהמות אחרים, שרגילים לילך ולהזיק בתוך שדהו, אחרי שהתרה בבעליהם. וציין למחלוקת הפוסקים אם יש בהריגת בהמות איסור של צער בעלי חיים, והוסיף שאע"פ שלצורך האדם אין איסור של צער בעלי חיים לכו"ע, מכל מקום בנידון זה, הרי אפשר לשמור את שדהו באופן אחר, ולכן קשה להתיר מצד איסור צער בעלי חיים, ומלבד זאת, ציין לגמרא בב"ק ולשו"ע (חו"מ סימן שצז) שאסור להזיק לבהמות חבירו למנוע פסידא, יעו"ש מה שהאריך בנידון זה. עכ"פ מבואר בדבריו שיש לחשוש לאיסור של צער בעלי חיים גם בהריגת בעלי חיים, וכן מבואר בדבריו שאע"פ שבמקום צורך האדם אין איסור של צער בעלי חיים, מכל מקום כשאפשר בענין אחר, אין להרוג אותם. ונראה שזהו סברתו של מו"ח (שליט"א) [זצ"ל], שמכיון שהיה אפשר להימנע מהנזק של החתולים באופן אחר, אין להתיר להורגם סתם. אמנם פשוט שאם אי אפשר למנוע את הנזק באופן אחר, מותר להורגם, וכל שכן בחתול רע, שכתב השו"ע (חו"מ סימן רסו ס"ד) שחתול רע שמזיק לקטנים, אין צריך להשיבו לבעלים, אלא כל המוצאו הרגו וזוכה בעור עכ"ד.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

לשיטות האוסרים צער בעלי חיים בהריגה מדוע התורה התירה שחיטה

ויש לדון לשיטות האוסרים צער בעלי חיים אף בהריגה, מ"מ התורה התירה שחיטה, וכמו שנאמר וזבחת ואכלת, וי"ל שבהריגה ליכא איסור, וגם י"ל משום שהיא לצורך האדם וכל שהוא לצורך האדם ליכא צער בעלי חיים, וראה בשו"ת יהודה יעלה ח"א או"ח סימן קסד שנשאל אם מותר לשחוט ביו"ט של ר"ה וכתב שם שאין לשחוט ביו"ט של ר"ה וז"ל: בשחיטה יש להסביר עוד טעמא להמונים דכל שחיטה אית ביה צער בעלי חיים והתורה התירתו וזבחת ואכלת זולת זה אית ביה אכזריות לשחוט בעלי חיים, וביומא דדינא שכולנו מבקשים רחמים כל היום ורחמיו על כל מעשיו כתיב ראוי גם לנו שלא לעשות שום אכזריות בפועל לשחוט בעלי חיים וזכר לדבר עובדא דרבי ב"מ דף פה עכ"ד, ואולם מבואר מדברי הראשונים שנהגו לשחוט בר"ה ולא חששו לדברי המהר"י אסאד הנ"ל, וכמו שנראה במשנה בשביעית פ"י מ"ב, ובגמ' בביצה דף ג' ע"א, וכמו שמבואר בשו"ת הרשב"א ח"ב סימן שיד, וכן כתב בספר שערים המציונים בהלכה על הקיצרו שו"ע סימן קכט סקכ"ט, וכן כתב בספר צער בעלי חיים עמ' 89 בהערה שכן נהגו בירושלים לשחוט וכמו שאמר לו הגרשז"א זצוק"ל.

ומצינו בכמה מדברי הפוסקים דבמצות שחיטה אין להשתדל לקיימה אף שיש להשתדל לקיים כל דיני התורה, וכמו שכתב בדרכי תשובה יו"ד סימן א' סוף סק"א א' שלמרות שצריך כל אדם להשתדל לקיים את כל מצוות התורה וכמו שכתב חרדים בהקדמה בד"ה ויש מצות עשה, וא"כ לכאורה ראוי לכל אדם לקיים מצות שחיטה כדי שלא יענש על כך בעידן ריתחא, אעפ"כ למעשה אין צריך האדם להשתדל לשחוט שום בעל חיים, והביא ראיה לזה ממה שנענש רבי במה שלא חס על העגל, כמבואר בגמ' בב"מ דף פה ע"א וכתב שם שמטעם זה פסק הרמ"א שלא לברך שהחיינו כששוחט בפעם הראשונה משום שמזיק לבריה, ורק על הכיסוי, וכמו שכתב בלוש שם שאין לברך שהחיינו על השחתת שום נברא, וכן כתב לבאר בתבואות שור יו"ד סימן כח סק"ה, ויעו"ש עוד בדרכי תשובה יו"ד סימן כח סקכ"ד, ועוד, אבל בש"ך יו"ד שם סק"ו כתב שהטעם זה דחוק וההטעם הוא משום ששחיטה היא בידו ואינו מצווה לשחוט דהא יכול להיות לעולם בלא או שישחוט אחר, אבל בכיסוי הדם הוא חוב על אדם

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

שרואה דם לכסות יעו"ש, והיינו משום דאינו מצוה חיוביות אלא קיומית, ומשו"ה י"ל שמשו"ה במצות שחיטה אין חיוב לחפשה.

**דברי הספר חסידים שכל האיסור צער בעלי חיים שהוא מתועלל בבהמה
סתם**

והנה בספר חסידים (סימן תרסו) כל מעשה גרמות שאדם גורם צער לחבירו נענש ואף אם יעשה צער על חנם לבהמה כגון ש שמים עליה משאוי יותר מאשר יכולה לשאת, ואינה יכולה ללכת ומכה אותה, עתיד ליתן את הדין שהרי צער בעלי חיים דאורייתא (שבת קכח:) כתיב בענין בלעם על מה הכית אתונך (במדבר כב לב) וכנגד מה שאמר לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך לכן נהרג בחרב עכ"ד, ומדבריו נראה לחדש שמי שגורם צער בעלי חיים יש עונש ע"ז, אבל ביותר נראה שכל האיסור הוא דוקא מי שמצער בחינם.

הוכחה מכמה וכמה דינים שאיסור צער בעלי חיים הותר לצורך האדם

וכן יש להוכיח האי דינא מכמה דוכתי. (א.) ממש"כ בנימוק"י בב"מ שם, שכת, אלא הכא כיון דצער בעלי חיים הותר לתשמישן של בני אדם, כל שכן לכבודם בשב ואל תעשה דגדול כבוד הבריות (עי' ברכות יט:).

(ב.) ובגמ' בע"ז דף יג ע"א אין מחרימין ואין מקדישין ואין מעריבין בזמן הזה וכו' ובהמה תעקר ומוכח דבכה"ג דאיכא חשש מעילה ליכא לצער בעלי חיים.

וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת יו"ד סימן י' וז"ל: ואמנם אין לנו להאריך בזה כי כבר האריך מהרא"י בפסקים וכתבים סימן ק"ה שכל דבר שיש בו צורך להאדם לית ביה משום צעב"ח וגם לא שייך צעב"ח אלא לצערו ולהניחו בחיים אבל להמית בהמות וחיות וכל מיני בעלי חיים לית ביה משום צעב"ח וכן מוכח בחולין דף ז' ע"ב עקרנא להו איכא צעב"ח קטלנא להו איכא משום בל תשחית הרי אף שהשיב לו על עקרנא דאיכא צעב"ח אעפ"כ אמר קטלנא להו. וא"כ אין בנדון שאלתו משום צעב"ח, ומשום בל תשחית ודאי ליכא דהרי נהנה בעור וגם אינו עושה דרך השחתה. וגם עיקר איסור בל תשחית אף שהוא מדרבנן מ"מ שורשו הוא ממה שאסרה התורה בקציצת עץ מאכל והנה שם כתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות וגו' וא"כ כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון שלא

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ישחית דבר שיכול האדם ליהנות ממנו לא ישחית ויפסיד אותו ההנאה ואולי אפילו בדבר של הפקר שייך זה אבל דבר שאין בו הפסד לשום אדם לא שייך בל תשחית, וא"כ הני חיתו יער כל זמן שהם בחיים אין בהם שום הנאה לאדם רק עיקר הנאה במותן בעורותיהם ובבשרם ואיך נימא שיהיה אסור להמיתם משום בל תשחית. ולומר שאסור מצד דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור ג"כ ליכא למיחש דדבר דלא שכיח לא שייך בו למימר שנהגו בו איסור. יעו"ש.

וכן כתב בשו"ת תרומת הדשן (ח"א סי' ק"ה) וז"ל: דאין אסור משום צער בעלי חיים אם הוא עושה לצורכיו ולתשמישיו. דלא נבראו כל הבריות רק לשמש את האדם, כדאיתא פרק בתרא דקידושין. ותדע דבפ' ב' דב"מ חשיב פריקה צער בעלי חיים, וא"כ היאך מותר משא כבד על בהמתו להוליכו ממקום למקום הא איכא צער בעלי חיים עכ"ד, וכן כתב ברמ"א (אה"ע סי' ה' סעי' י"ד) וז"ל: כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים, לית ביה משום איסור צער בעלי חיים (איסור והיתר הארוך סימן נ"ט). ולכן מותר למרוט נוצות מאווזות חיות, וליכא למיחש משום צער בעלי חיים. ומ"מ העולם נמנעים דהוי אכזריות. עכ"ל.

וכן כתב לדינא בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' ע"א) וז"ל: עוד ראיות לדין זה חדא מהא דאיתא בשבת דף ע"ז ע"ב אמר רב כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא נברא דבר אחד לבטלה ברא שבלול לכתית זבוב לצירעה יתוש לנחש וכו' היכי עביד מייתי אוכמי וכו' ושם דף ק"ט ע"ב האי מאן דטירקה הוה וכו' האיבר קשה דפומבדיתא וכו' הרי דמותר להמית ב"ח משום רפואה ולא חיישינן לבל תשחית וצער ב"ח אפילו ספק רפואה מותר כל שיש בו צורך בני אדם בל תשחית דגופו עדיף.

וסיים שם לדינא בזה"ל: ודאי להלכה למעשה נ"ל ברור כמ"ש דאין חשש איסור דבל תשחית או צער ב"ח כל שיש לו צורך בו ומותר לעשות אפילו לכתחלה אף שסיים רמ"א שם בא"ה ס"ס ה' במריטת נוצת שהעולם נמנעים משום אכזריות היינו דוקא במריטת נוצה שעושה מעשה בידיים והעוף מרגיש מאוד הצער בשעת כל מריטה ומריטה משא"כ בנדון שלפנינו של השואל שאינה מרגשת כלל צער בשעת אכילה ושתייה זאת רק שאח"כ גורמות חולי ומכאוב והוא לרפואת אדם נ"ל פשוט דאין כאן חשש איסור אפילו ממדות חסידות. עכ"ל, וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה שם.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ואמנם בכל ההיתרא דשרי לצורך בני אדם, יש להקשות ממה דאיתא בגמ' בחולין דף ז' ע"ב, כי אתא, איתרמי על בההוא פיתחא דהווי קיימין ביה כודנייתא חוורתא, אמר: מלאך המות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו. שמע רבי נפק לאפיה, אמר לי: מזבנינא להו, אמר ליה: ולפני עור לא תתן מכשול. מפקרנא להו, מפשרת היזקא. עקרנא להו, איכא צער בעלי חיים. קטילנא להו, איכא בל תשחית, ע"כ, וכתב להקשות בשו"ת פרי יצחק ח"א סימן כד בד"ה והנה, למה מבואר דבכה"ג איכא צער בעלי חיים, והא איכא צורך האדם, ובמהר"ל בב"מ דף לב ע"ב כתב שבגמ' בחולין היינו שלא יזיק וממילא לא חשיב כ"כ כצורך, ובשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ג סימן סה) כתב לבאר דצער של אדם אינו רק לפי שעה והבהמה יהיה לה צער לעולם אבל לקטול יהיה רק צער לשעה לבע"ח כבהמה לא חש לזה משום דצער דאדם עדיף ולכך לא אמר רק משום בל תשחית דהשחתה היא גם כן לעולם, יעו"ש, ובחבלים בנעימים (ח"א אות צ' סוגיא מ"ג אות ג') כתב שר' פנחס בן יאיר החמיר ממדת חסידות יעו"ש, והגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר דברות משה עמ"ס חולין פ"א הערה לט, שכיון שאפשר עכ"פ לשומרן לא נחשב זה צורך האדם להתיר לעקרן ואיכא איסור צער בע"ח, ואיסור בל תשחית כשיקטלם יעו"ש.

האם מותר להרוג עכבר שנתפס במלכודת

ויש לדון האם שפיר דמי להניח מלכודות לעכברים, שהרי לכאורה יש בזה צער בעלי חיים, אבל י"ל דאף דליכא ביה הריגה הא סו"ס הוא לצורכו ולתועלתו, ולכן נראה דלא יהיה בכה"ג איסור צער בעלי חיים, ופחמ"ד, דכולי עלמא נהיגי הכי, וכן כתב בחוט שני (שבת ח"א פרק ט"ו ס"ק ב', עמ' קכ"ד) וז"ל: אף בימות החול מותר להרוג עכבר אם הוא מפריע לבני אדם ואין בזה משום צער בע"ח, וההוא דרבי ובני חולדה צ"ל שלא הפריעו לבני אדם ובכה"ג אסור להורגם משום צער בע"ח. עכ"ל.

ושוב ראיתי שכן כתב בספר צער בעלי חיים בהלכה עמ' 173 שמותר להורגו וכ"ש אם נמצא בסמוך לילדי או לנשים העלולים להבהל ממנו יעו"ש, וע"ע בזה בשו"ת ויצבור יוסף ח"א עמ' צא, וכן כתב בגם אני אורך תשובות הגרמב"כ דדון שליט"א ח"א חאו"ח סימן רט יעו"ש.

ולענין אם מותר להמית עכבר במלכודת, או בעל חי גוסס, הנה לגבי אדם קימ"ל שאסור להרוג, משום חיותו של אדם, אבל לגבי בעל חי יש לדון

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

שיהיה מותר להרוג בעל חי גוסס כדי שלא יהא לו צער בעלי חיים, וכ"ש לפי שיטות הפוסקים שהו"ד לעיל שבהריגה אין את האיסור של צער בעלי חיים, ומו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אזורת לשמך מס' 97 כתב לדון בהאי ענינא וז"ל: עכבר וחולדה שנלכדו במלכודת וכן שקצים ורמסים שנדרסו ברגל והם סובלים ועומדים למות, ובעל חיים חולה כגון תוכי חולה שעומד למות, אם הם סובלים עדיף להורגם מיד כדי שלא יסבלו ולא לחכות שימותו מאליהם. ומקור הדין, הנה הגמ' בבבא בתרא (כ.). דנה לגבי הנחת אבר המדולדל בבהמה בחלון באופן שישמש לסתימת החלון לחצוץ בפני הטומאה, והדין שצריך לבטלו שם שלא יטלנו, דאם עתיד ליטלו אינו חוצץ. ושואלת הגמ' - 'פסיק שדי לה לכלבים' (שנחשוש שיחתוך את האבר המדולדל ע"מ להאכילו לכלבים), ומתרצת, 'כיון דאיכא צער בעלי חיים - לא עביד'.

והקשו התוספות (שם ד"ה 'כיון'), 'וא"ת כולה בהמה שקיל ושדי לכלבים', וכן הקשו הרשב"א והרמב"ן ורבינו יונה בעליותיו והר"י מיגש שם, ומקושייתם מבואר שאין איסור צער בעלי חיים לתת בהמה שלימה לכלבים כדי שהכלבים יהרגוה ויאכלוה, ולכאורה נראה שהטעם הוא מפני שאיסור צער בעלי חיים הוא רק כאשר הבהמה חיה וסובלת, אך לא כאשר ממיתים אותה (ואף שלא בדרך שחיטה, ואף שלא לצורך האדם).

והנוב"י (תנינא יו"ד סי' י', יג', ובמהדו"ק יו"ד סי' פג') מוכיח מהגמ' בחולין (ז'): דאיתא שם לגבי פרדות המזיקות דאמר רבי - 'עקרנא להו, איכא צער בעלי חיים. קטילנא להו, איכא בל תשחית'. ומזה שהגמ' לא כתבה שיש איסור צעב"ח בקטילת הפרדות אלא רק בעיקורן מוכח שבהריגתן אין איסור זה.

ובתוס' סנהדרין (פ. מתחיל בעט': ד"ה 'בשור') כתבו שעדיף שלא לכנוס לכיפה שור שצריך להמיתו ואדרבה עדיף להמיתו בקופיץ, ומשמע שבהריגה אין כל כך צער בעלי חיים. וכן בע"ז (יג'): לגבי 'לשווייה גיסטרא' (לחתוך הבהמה לשנים) איתא בגמ' שם שלא לעשות כן לבהמת קדשים משום 'לא תעשון' או משום שנראה כמטיל מום בקדשים, אך לא חששו לצעב"ח בהריגה. אולם עי' בחינוך מצוה תנא', וברמב"ם מורה נבוכים ח"ג פרק מח' שביארו בטעם השחיטה, וצ"ע בזה. ולמעשה מבואר שיש ראיות שבהריגה אין איסור צער בעלי חיים, ואף שיש חולקים בדבר יותר נראה להלכה שסתימת הסוגיות שאין איסור בזה. ולכן עדיף להרוג

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

מיד בעל חי סובל מאשר לתת לו למות מתוך סבל מתמשך. ואף שבספר קב הישר פ"ז הביא מהזוה"ק (יתרו סח:) שלא להרוג שום בריה על חנינם, וכן ידוע מהאריז"ל, אמנם כאן שזה לצורך הבע"ח שלא יסבול עדיף להורגו. ע"כ דברי מו"ר הגר"ע פריד שליט"א.

והגר"י אוהב ציון שליט"א במח"ס זכר עשה, ושא"ס, עיה"ק טבריא, ציין בזה לגבי מש"כ באזמרה לשמך כבר בזמנו שאלתי את הגאב"ד דטבריה הגראד"א זצ"ל אודות "המתת חסד" לכלב חולה ומיוסר, ואמר שאין בזה איסור להורגו. ואדרבה זה אכן חסד. והגר"ד קוק שליט"א אמר שזה מצוה וחיוב משום שיש לאדם לעשות מאי דאפשר ליה שלא יהיה בעולם צעב"ח, וכדחזי' בסוגיא שלהי פ"ב דב"מ. עכ"ד.

האם מותר להרוג כלב כדי לקבל ירושה

והנה נשאלתי ע"י ידידי הג"ר ראובן בנימין שלזינגר שליט"א בזה"ל: אב שנפטר והשאיר חצי מליון ש"ח וכתב בצוואה לתת לכלב, עפ"י חוקי המדינה ימנו אפוטרופוס לכלב והכסף יועבר אליו, שואל היורש האם מותר לקיים תאונת דרכים להרוג את הכלב ועי"כ הכסף חוזר בחזרה ליורש. [נ.ב. את השאלה ביקש הג"ר שמואל רבי שליט"א, מיושבי השיעור של הג"ר מרדכי ועקנין שליט"א [החברותא של הגר"א גנחובסקי זצ"ל] לברר אצל מעכת"ר. ע"כ לשון השאלה.

וראשונה ראיתי בזה תשובת מו"ר הגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א שמותר, וציין בזה עוד למש"כ בשו"ת תרומת הדשן חלק ב' סי' ק"ה אבן העזר סי' ה' סעי' י"ד שו"ת שבות יעקב חלק ג' סי' ע"א (לצורך אדם אין איסור צער בעלי חיים), עי' אזמרה לשמך גליון 97 (מבואר בהרחבה בהריגה אין איסור צער בעלי חיים) עכת"ד.

והנה בשיעור השבועי שמוסר מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א ביום שני בבית המדרש רמת אלחנן בבני ברק, אמר שנשאל בעניין הנ"ל (והוא כנראה ע"י כת"ר שליט"א) ואמר שייתכן לדינא שמותר מכמה טעמים, (א). הרי לצורך פרנסה מותר להרוג בעלי חיים, א"כ זה לצורך פרנסה, כדי לקבל את כסף הירושה, (ב). הרי הכסף כעת גזל ביד האפוטרופוס ומבזבז את כספו של היורש, אם ישעה את המתוכנן יציל מגזל, (ג). האב עשה עוול גדול בהעבירו את הכסף מהיורש לכלב, וע"י המעשה של הריגת הכלב,

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

מצילים את האב מאיסור, אבל סיים בדבריו, עדיין צריך עיון, אולי בכל זאת, למה להרוג את הכלב, הרי יש לו עדיין תפקיד בעולם, והוא לא חטא עכ"ד מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א.

ואולם אכתי יש לדון בזה דאף אי נימא דהותר בעלי חיים לצורך ממון, היינו היכא שהיה אצלו, אבל י"ל דסו"ס לגבי ירושה כיון שע"פ דין התורה הרי הממון שלו, לא חשיב רק כמניעת רווח, וחשיב כהפסד ממון גמור.

ובהערות מרן הגר"י ש אלישיב עמ"ס ב"מ שם, כתב, להביא דברי הר"ן שכתב להקשות על האי דינא דזקן ואינו לפי כבוד הרי הוא פטור מפריקה, וקשה הרי יש כאן צער בעלי חיים ואינו ממונא, וכתב הר"ן לתרץ שכובד הבריות דוחה בעלי חיים בשב ואל תעשה, כיון שמותר צער בעלי חיים לצורך האדם, וכתב שם שהנה זה ברור שאדם רשאי להשתמש בבהמה לכל צרכיו לשחטה, אלא כל איסור צער בעלי חיים הוא רק שמצערה ללא צורך, (עי' תה"ד סימן קה ונובי"ת יו"ד ס"י), ומותר לאדם לעבוד בבהמה, ואעפ"כ הכא בפריקה אמרינן דצריך להפסיד מלאכתו לצורך הצלת צער בעלי חיים, וצ"ל שזה הצער שבפריקה נחשב ללא צורך שימוש לאדם, ומה שהוא מפסיד ממון הוא דבר צדדי ואין זה פוטר מצער בעלי חיים עכ"ד, ונראה מדברי מרן הגר"י ש"א שאם ההפסד ממון הוא דבר צדדי אין היתר, ואמנם י"ל כמ"ש דהכא סו"ס הירושה מגיע ליורש, ולא לכלב, וממילא ההפסד ממון בכה"ג אינו חשיב דבר צדדי.

וידידי הגר"ח מלין שליט"א במח"ס שו"ת שיח חיים וש"א"ס, כתב לי, שעת חמיו זקיננו הגר"י זילברשטיין שליט"א שהוא מסופק בזה, דהרי ע"פ האמת אין לו שום תועלת בגוף מעשה הריגת הכלב, כגון ששוחט הבהמה כדי לאוכלה, או שהורג בהמה כדי להתרפא בה וכיו"ב, אלא רק שנהנה מדבר צדדי. וכמו"כ, הכלב עצמו לא חטא ולא פשע - שבעליו "משוגע" - ואמר שהדבר צ"ע אם מותר להרוג הכלב כדי להרוויח הירושה. עכ"ד.

ושוב הראני בזה ידידי הגר"י אוהב ציון שליט"א במח"ס זכר עשה וש"א"ס, מש"כ בזה וז"ל: נשאלתי אודות אדם שכתב בצוואתו לתת את כספו [חצי מליון דולר] לכלב שגדל בביתו, ועפ"י חוקי המדינה ממנים "אפוטרופוס" עבור הכלב, לגדלו ולפנקו במילי דכלבים, ואם מת הכלב,

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

באופן אוטומטי חוזר כל הכסף אל הבן. וכאן הבן שואל, האם מותר "לארגן" תאונה על גבי הכלב, כדי שלא להפסיד את הירושה החשובה.

תשובה בקיצור: זו צוואה משובשת של אדם שלא זכה לדעת את האמת, וברור הדבר שהנפטר שרוי בצער גדול בשמים על השטות שכתב. ואין איסור להרוג את הכלב, כיון שיש בזה צורך מהותי לאדם, ובפרט שיעשה בזה גם מצוות לעילוי נשמת הנפטר.

א. הנה זה ברור לכל בר דעת, שהאב טעה בצוואתו לשקע ממונו בכלבו ולא בבנו, וכנראה איחלף ליה גימטריא של "כלב" ב"בן", והגם שידוע דהאדם נקשר חזק בכלבו, ואיתא באלפא ביתא של "בן סירא" שנקרא כלב כי "כולו לב", [וכ"כ בפירוש הרוקח עה"ת (פרשת בא, עה"פ "לא יחרץ כלב"), וכ"ה מהרח"ו ב"עץ הדעת טוב" (פ' שלח), והמהרש"א (סנהדרין צז ע"א והוריות יג ע"ב), ועוד, וע"ע למהר"ל בבאר הגולה (באר החמישי) ובביאור הרמח"ל לכתובים (ריש איכה). ע"ש]. מ"מ בודאי ש"לב אבות על בנים" - גובר על מעלת "קשורה בו ככלב", ו"לכם" ולא לכלבים אמר רחמנא (ביצה כ ע"ב, וש"נ), שאין מן הכלב לקדושה כלום (כלשון רש"י בפירושו לשה"ש ו, ו).

ב. וזה ודאי דהשתא כשהוא בשמיא, עין לו ראתה איזה שיבוש כתב בצוואתו, ולא ניחא ליה כלל בטעות שעשה, ונפשו עליו תאבל, על בשר בנו שיכאב, ואנן סהדי דרוח לפניו יהלוך והדר ביה מצוואתו. וכע"ז כ' גאון עזינו החיד"א זיע"א בשו"ת "חיים שאל" ח"א (סי' עו אות ו), אודות ת"ח שציוה שלא יניחו מצבה על קברו, דלא ישמעו לו, דאנן סהדי דאילו היה יודע מה שכתב האריז"ל שיש במצבה תיקון לנפש, לא היה מצווה את בניו לחבול בנפשו. עכ"ד. [ועמש"כ בתשו' אחרת בס"ד, אודות מי שציוה שלא ישבו על ז"י אבלות, ובתשו' לענין השתתפות בשמחות בשנת אבל].

ג. וכעין זה כ' הגאון אב"ד ת"א יפו מהר"ר יוסף צבי הלוי זצ"ל, בתשו' שבירחון "שבילים" (שבט תשל"ב, עמ' קכד), אודות מעשה שהיה באב שכתב בצוואתו שלא יאמרו בניו אחריו קדיש, דלא ישמעו לו, כי השתא כשהוא יושב בשמים - ישחק על דבריו השטותיים, שהרי אין מעלת הקדיש רק להצילו מגיהנם, וכמו שחושבים ההמון, אלא מעלה את הנפטר

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ממדרגה למדרגה בגן עדן, וכמבואר בדברי האריז"ל בשער הכונות (דט"ו ע"ב). עכ"ד. והו"ד בשו"ת "יביע אומר" ח"ט (חיו"ד סי' לג, עמ' תמח).

ד. עוד רגע אדבר, וזאת אעירה בקיצור נמרץ, עמש"כ גאון עזינו מהר"ר עבדיה יוסף זיע"א ביבי"א שם, לדון ע"פ היסוד האמור לעיל, שלא לשמוע לצוואת גאון שאמר שלא להספידו, משום שאם היה יודע כמה וכמה מעלות שיש בהספד, [שיכול לשוב בגלגול מחמת חסרון ההספד, כמ"ש הגאון מהר"י מאיו בס' "דרכי הים" (ריש דרוש יא) בשם הרמ"ע מפאנו, ושע"י ההספד מעלין נשמות עשוקות כמ"ש בס' שארית יעקב אלגאזי (דל"ו ע"ד) בשם האריז"ל], בודאי שלא היה מצווה למנוע ההספד.

ה. ובמחכ"ג, מדברי החיד"א הנ"ל נראה, שהחכם הנ"ל לא ידע כלל מד' האריז"ל במעלת המצבה, ותפס כפשוטן של דברים שאין בה ממש, אבל בנידונו דמיירי ברב גדול שהיה מהלך תמיד בבית הספד, וידע כל הני מילי, ועם כל זה הם חששו מצד קושי שיכול להיות להם מן ההספד, [וע' ברכות (סב ע"א), ושטמ"ק ב"ק (יז ע"א) בשם המאירי, וט"ז יו"ד (ר"ס שדמ), ובס' "משמר הלויים" (ברכות ו ע"ב). ואכמ"ל], מאן מפיס לבטל את צוואתו. והא חזינן לכמה גדולי עולם שהיו מגדולי המקובלים, וציוו שלא יספידום, הגם שידעו את כל מעלות ההספד, אך חששו בד בבד מההפסד של ההספד, או שהיו להם סיבות נוספות הכמוסות עמהם. וכמדומה שגם הרמ"ע מפאנו הנ"ל איירי באופן שהיו צריכין להספידו ונתעצלו, וכהיא דשבת (קה ע"ב). ודו"ק.

ו. ובנידון דילן, בודאי דלא ניחא ליה לאב בצוואה משובשת שכזו, שכתוב בה לדאוג לכלב שאין בו נשמה, במקום לתת הממון לבנו שיהיה "ברא מזכה אבא" - בריבוי תורה ומצוות ובפרט מצות צדקה המצילה מן הגיהנם. אכן, זאת יש לדעת, שאם בנו מחלל שבת - הוא יותר גרוע מכלב, כמו שאמר שלמה בחכמתו, "כי טוב לכלב החי מן האריה המת" [וע' שבת ל ע"ב, ושם קנא ע"ב], וקיי"ל (ברכות חי סע"א) רשעים בחייהם קרויים מתים. [אכן, אם ירצה אותו בן רשע לנצל את ההיתר המבואר כאן, נראה פשוט דלא עביד איסורא, רק דאנן לא טענינן ליה להרויחו ממון טפי מן הכלב].

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ז. והנה ידוע, דהשואל מי יאכילני בשר, משיבה אותו התורה - "וזבחת", ואין שום חשש לשחוט בהמה, משום דזהו ייעודה, וכדאמר רבי יוחנן בברכות (יז ע"א) "סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה", ואמנם הכלב שלפנינו אין יעדו להורגו, רק שיש כאן "עיתוי" המזיק את הריגת הכלב, כדי שלא לאבד ממון הרבה.

ח. ולכאור' באנו למש"כ הרמ"א ב"דרכי משה" (אה"ע סי' ה) בשם תרוה"ד (פו"כ סי' קה), וספר איסור והיתר (סי' נט), שמותר למרוט הנוצות מן האווזות לתועלת האדם, [רק שהעולם נמנעים משום אכזריות]. והכי אמרי' (שלהי קידושין) על כל הבעלי חיים "והם לא נבראו אלא לשמשני", וכן מוכח בב"מ (לב ע"א) ובשבת (קו ע"ב), ובחגיגה (יד ע"ב). עכ"ד התרוה"ד. וכן מצינו בע"ז (יא ע"א) ד"עוקרין על המלכים" ולא חוששין לצעב"ח. וע' תוס' ב"מ (לב ע"ב, ד"ה מדברי). ובשו"ת שערי צדק (חאו"ח סי' א).

ט. וא"כ ה"נ בנ"ד, כיון דמציאות הכלב מפסידתו, לכאור' יהא שרי ליה להורגו, שע"ז לא ימנע עצמו מסכום ממון חשוב שכזה. אכן יש לדון דהכא לא הוי אלא מניעת רווח ואין כאן הפסד ממשי, ולמה נתיר להרוג בעל חי. וע' חולין (ז ע"ב) קטלינא להו איכא בל תשחית וכו'. וכן מצינו למהר"א קלצקין בתשו' "אמרי שפר" (סי' לד) שהאריך הרחיב למאד מאד בסוגיית צעב"ח לתועלת רווח, וזאת הלכה העלה לאיסורא. וכ"נ מפשטות ד' הרמ"ע מפאנו בתשו' (סי' קח) שאסר להושיב עוף טהור על ביצי עוף טהור שאינו מינו, משום צעב"ח. ע"ש.

י. אמנם בתשו' משאת בנימין (סי' כה) לענין נחירת התיישים, מבואר בהדיא דשרי לצער הבע"ח בקו"ע בכדי להרוויח ממון. ע"ש ראיתו מסוגיא דחולין (פה ע"ב). וע"ע בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' יג), ושו"ת בית יעקב (סי' מב), ושבות יעקב ח"ג (סי' עא). וכבר העיר בכל זה הגרי"י וייס בתשו' מנחת יצחק ח"ו (סי' קמה). ע"ש. ועיקר דבריו של האמרי שפר בצער ארוך וממושך [ע"ש דוגמאותיו], והכא הריגת הכלב היא כעין שחיטתו, ומסתבר שגם הוא יודה להתיר בנ"ד. וכן הסכים מרנא הגר"ד קוק שליט"א דפשיטא שיכול להרוג את הכלב, ושאין בדבר הזה צד איסור כלל ועיקר. [והראני הגרב"י שלזינגר שליט"א שכן השיב בפשיטות הגאון ר' עמרם פריד שליט"א].

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

יא. וידי"נ הגר"ח מלין שליט"א כתב אלי, מוח"ז מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א נשאל אודות הריגת כלב לצרכי רווחים ממוניים, ואמר בשיעורו, דתלמידי חכמים רבים טענו דהיכא דיש תועלת בהריגה - אין איסור דצעב"ח, אך מוח"ז שליט"א אמר שהוא מסופק בזה, דהרי ע"פ האמת אין לו שום תועלת בגוף מעשה הריגת הכלב, כגון ששוחט הבהמה כדי לאכלה, או שהורג בהמה כדי להתרפא בה וכיו"ב, אלא רק שנהנה מדבר צדדי. וכמו"כ, הכלב עצמו לא חטא ולא פשע - שבעליו "משוגע" - ואמר שהדבר צ"ע אם מותר להרוג הכלב כדי להרוויח הירושה. עכת"ד.

יב. ולאור האמור לעילא ולעילא, הדבר ברור להתיר, ולא זו בלבד שאין בזה איסור צעב"ח, אלא יתכן טובא לחדש ולומר, דהו"ל ככל היתר צעב"ח לצרכיו של האדם, שהרי עתה המנוח מצוער מאד ממציאיות הצוואה וקיומו של הכלב בעולם, וקיי"ל, כשם שמכבדו בחייו כך מכבדו במותו, ומצות כיבוד אב יעשה הבן בהריגת הכלב, שעיי"ז יושפע שפע ממונו של אביו עליו, ויוכל לעשות בו צדקה לעילוי נשמתו, ובודאי שצורך נפש המת עדיף טפי מצרכי הגוף של הכלב חי. וע' לעיל (אות ו). ודו"ק. ועיינ עוד בקובץ קול התורה מס' פא מש"כ לדון בכעיי"ז הגאון רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א.

האם מותר להרוג מקקים נמלים וכל כיוצא בזה

איתא ספר חסידים (סי' תתל"א) בזה"ל: שנים היו אחד לא היה רוצה לשרוף הזבובים א"ל חבירו אל תהי צדיק הרבה (קהלת ז' ט"ז) מוטב לשרוף הזבובים כדי שלא יפלו במאכל ובמשתה ויבלעם ויחטא לכך נאמר אל תהי צדיק הרבה, עכ"ל, ומבואר דכל שהוא צורך האדם אין לחשוש בזה לצער בעלי חיים, וביותר י"ל דכ"ש שהיכא שהוא בהריגה שאין לחוש לצער בעלי חיים, וראה עוד בזה בספר אגן הסהר ח"א מסופר על הגאון רבי אברהם גינחובסקי זצ"ל.

האם יש איסור צער בעלי חיים בבעלי חיים שאינם יכולים לעשות מלאכות

הנה בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סימן יז, כתב שאין צער בעלי חיים בבעלי חיים קטנים, וז"ל: ואי משום דמדמע לך דליכא איסורא אלא בהנהו דבני מלאכה נינהו שאינו בדין שיעשה ולא יאכך ומספקא לך מילתא אי הני בני

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

מלאכה נינהו, מסתברא דחשיבי נמי בני מלאכה קצת, דהחתול מלאכתו מרובה לצוד עכברים בוהדיא חשיב ליה תלמודא לבעל מלאכה בהושאל (דף צז) גבי ההוא שונרא דחבור עליה עכברי ואכלוהו דדיינינהן ליה כמת מחמת מלאכה וכן הכלב עבודתו גדולה עבד נאמן לאדוניו לשמור הבית מאריא וגנבי ביום ובלילה, ואע"פ שאיינו עושה מעשה קימת שפתיו וחריצת לשונו הוי מעשה וכו' וכו' וכתב שם עוד, אלא שיראה לי אעפ"כ אין בהן חיוב גמור כמו בבהמה גסה או אפילו הדקה שאינה בת מלאכה מכל מקום ודאי שהיא בכלל דין זה שעיקרו מפני צער בעלי חיים שהרי היא סמוכה עליך וכו' עכ"ל.

וכן כתב בסימן קי כתב שאין איסור צער בעלי חיים אלא רק כלפי אלו שהנם בני תרבות או בני מלאכה, וז"ל: והא דאשכחן לר' בפ' הפועלים דחזי לאמתיה דכנשה בני כרכושתא דשדיין וא"ל שבקינהו ורחמיו על כל מעשיו כתיב. מלבד שאינה ראייה להטיל חובה על כל אדם ואפי' ממדת חסידות. דהא רבי גופיה משמע קצת דמקמי הכי לא אקפיד בהכי. ושוב אחז במדת רחמנות יתרה שלכן רחמו עליו משמים להקל יסוריו. תדע שהרי אמרו שם דמעיקרא ע"י מעשה באו כדאי' התם מעובדא דעגל. ותמה על עצמך וכי לא זו מדת כל אדם ואפי' חסיד שבחסידים. מי יחוש ויחוס על בהמה שסופה לשחיטה. שבודאי לכך נוצרה והיא טובתה ותקנתה בלי ספק. ומה טיבה של מדת רחמים בזה. כ"ש שאין שייכות לעונש על האכזריות ההוא. א"כ בכך ימלטו כל ב"ח חייהם מיד השוחט. אלא פשיטא שאני ר' דרב גובריה. ומי עמד בסוד ה' לידע מה טיבו של עגל ההוא ואם אולי איזה נפש מישראל שנתגלגל בו. והיה מבקש תיקונו מרבי. שלא יצטרך למות מותא תנינא בבהמה והמ"י. עוד י"ל שמא בני חולדת הסניים היו שעשוין לנקר הבית ויש לבני אדם צורך בהם. אלא שעדיין היו קטנים שנולדו עכשיו ולא היו ראויין לתשמישן עד שיגדלו. ואעפ"כ מדה של רחמים גדולים היתה שם כנ"ל. עכ"ל.

וכן כתב היעב"ץ במגדל עוז (עמ' שכח) נסתפקתי אם שייך איסור זה גם ברמשים קטנים שאינן מזיקין, והו"ד בברכי יוסף.

ואולם בשו"ת חבלים בנעימים ח"א סו"ס מג כתב לתמוה ע"ד היעב"ץ ממש"כ בספר חסידים והו"ד לעיל שכתב שהמושך אוזני חתולים וכו' ומבואר שאף שאינם בני מלאכה יש איסור בעלי חיים, וכן נראה ממש"כ

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

בשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן עא. וכן נראה ממש"כ בשו"ת מהריט"ץ
ח"א סימן רמד שצער בעלי חיים הוא גם בדבורים

ויש לדון שאין ראייה מדברי הס"ח הנ"ל ע"פ המעשה הידוע עם ר' יונתן
איבשיץ על המלך שהמלך אילף חתול וכו', ומוכח דכן שייך שהם יהיו בני
תרבות, ועייין, ושוב ראיתי שבשו"ת אפרקסתא דעניא, כתב שצער בע"ח
שייך אף בחתול כיון שמבער עכברים יעו"ש, וא"כ לפי"ז י"ל שאין ראייה
גם ממש"כ בשו"ת מהריט"ץ שהרי י"ל שהרי הדבורים גם בני מלאכה
שהרי עם עושים דבש.

ואולם בשו"ת שבות יעקב (חלק ג' סימן עא) כתב שם בזה"ל: עוד ראיות
לדין זה חדא מהא דאיתא בשבת דף ע"ז ע"ב אמר רב כל מה שברא
הקדוש ברוך הוא בעולמו לא נברא דבר אחד לבטלה ברא שבלול לכתית
זבוב לצירעה יתוש לנחש וכו' היכי עביד מייתי אוכמי וכו' ושם דף ק"ט
ע"ב האי מאן דטירקה הוה וכו' האיבר קשה דפומבדיתא וכו' הרי דמותר
להמית ב"ח משום רפואה ולא חיישינן לבל תשחית וצער ב"ח אפילו ספק
רפואה מותר כל שיש בו צורך בני אדם בל תשחית דגופו עדיף וכו' ודאי
להלכה למעשה נ"ל ברור כמ"ש דאין חשש איסור דבל תשחית או צער
ב"ח כל שיש לו צורך בו ומותר לעשות אפילו לכתחלה אף שסיים רמ"א
שם בא"ה ס"ס ה' במריטת נוצת שהעולם נמנעים משום אכזריות היינו
דוקא במריטת נוצה שעושה מעשה בידים והעוף מרגיש מאוד הצער
בשעת כל מריטה ומריטה משא"כ בנדון שלפנינו של השואל שאינה
מרגשת כלל צער בשעת אכילה ושתייה זאת רק שאח"כ גורמות חולי
ומכאוב והוא לרפואת אדם נ"ל פשוט דאין כאן חשש איסור אפילו ממדות
חסידות. עכ"ל.

והגאון רבי מנשה קליין זצ"ל בשו"ת משנה הלכות חלק ד סימן רלט כתב
להעיר ע"ד היב"ץ הנ"ל, בזה"ל: עוד רגע אדבר ולא אכביר במלין מה
שראיתי קדוש אחד מדבר בשו"ת יעב"ץ סי' ק"י בהא דינא דצעב"ח יצא
בחקירה אם הוא כלל לכל בעלי חיים גדול וקטן ואפילו שקצים ורמשים
(לבד שלא יהיו ממתין כי כל המזיקין נהרגין אפילו בשבת) וכתב דנראה לו
דאינו אלא בבעלי חיים דבני מלאכה נינהו כענינא דקרא דכתיב בבהמה
הנושאת משא ואפשר שאפילו כלב וחתול בכלל לפי שגם המה בני תרבות
ובני מלאכה כמ"ש במג"א לענין להקדים להם האכילה כבהמה (ע"ל סי"ז)
אבל הקטנים שאינם ראויים למלאכת אדם לא. משמע דס"ל דבעופות

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ליכא דין צעב"ח וגם בכלב וחתול מספקא ליה, ואני תמה פה קדוש יאמר כן ואשתמיטתיה מיניה דהגאון ז"ל עת כתבו דברי הפוסקים וש"ס מפורש בגמ' ב"ב ע"ג ב' בהני אווזא דשמטי גדפייהו מחמת שמנותן אמרו שם עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין ופרשב"ם שבחטאתם מתעכב משיח ויש להם צעב"ח ובפסקי מהרא"י סי' ק"ה אהא שאמרו בגמ' שבת ק"י הרוצה שיסרס תרנגול יטול כרבלתו ומסתרס מאליו ודייק מהרא"י דמשום צעב"ח ליכא כיון שיש לו ריוח בדבר מבואר דאי לאו הכי איכא משום צעב"ח גם באיסור והיתר הארוך כל דבר הצריך משום רפואה וכו' והביאו רמ"א א"ע סי' ה' סי"ד ולכן מותר למרוט נוצות מאווזות חיות וליכא למיחש משום צעב"ח מבואר דבלאו הכי איכא ובתש' רמ"א הבאתי לעיל דמלעיטין אווזות ע"י עכו"ם בשבת משום צעב"ח ובמשנה שבת קכ"ח כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו וכו' ובש"ע סי' ש"ח סל"ט אסור לטלטל בהמה חיה ועוף ואעפ"כ מותר לכפות את הסל וכו' וכנראה שהוא משום צעב"ח וכן כתב כל בהמה חיה ועוף מדדין אותם בחצר וכו' חוץ מתרנגולת מפני שמגבהת עצמה אם צריכין לכך והוא משום צעב"ח וצע"ג גם מה שכתב דבכלב וחתול כנראה דאיכא צעב"ח הנה לבד מה שמבואר כן ביש"ש הבאתי לעיל לענין סם המות ליתן לכלב המזיק רא"י מפורשת עוד מכמה מקומות ועיין חגיגה י"ד שאלו לבן זומא מהו לסרוסי כלבא ויש להאריך מ"מ לקצר אני צריך. עכ"ל.

האם מותר להרוג זכובים ויתושים

וע"פ השיטות שיש איסור צער בעלי חיים גם בבעלי חיים קטנים שאינם ראויים למלאכה, וכמו שכתב בשו"ת שבות יעקב, יש לדון האם מותר להרוג זכובים ויתושים, וגם אי נימא דאסור, יש לדון האם מותר לשים מכשירים וכדו' שיהרגו את הזכובים והיתושים כיון שאינו הורג אותם בידים, אלא רק ע"י גרמא, ומאיליהם נהרגים.

ואולם י"ל לשיטות שבהריגה באיסור והיתר ארוך סי' נ"ט בזר זהב סוס"ק י"ז, וכן מדברי הר"י מיגאש שיטה מקובצת ב"ב כ' א' שכתב בהריגה שאינה שחיטה איכא צעב"ח וכן החינוך כתב טעם לשחיטה משום צעב"ח כמ"ש השדי חמד בשם שו"מ.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

וכן כתב בספר "פתורא דאבא" (ח"ב אות ט) ממנהגי האר"י זיע"א וז"ל: ומורי ז"ל האר"י היה נזהר שלא להרוג שום רמש מן הרמשים אפילו מן הקטנים והפחותים ואף אם הם מצערים אותו עכ"ל.

וראה עוד בכע"ז בספר מילי דחסידותא לבעל האשל אברהם מבוטשטש שכתב בזה"ל: האר"י הקדוש אמר שמי שהוא משורש קין לא יהרוג אפילו כינה, ונתן תיקון לאחר שלא יהרוג שום בע"ח מעת לעת אחד, והוא מעין שכתב בזה"ק שכהן לא ישחוט קרבן כדי שלא להראות פעולה שכנגד חסד עכ"ל,

וראיתי שיש שכתבו לדון שאף לפי האריז"ל מותר להרוג עכברים, משום שהם נקראים רשעים כמבואר בגמ' בב"מ דף מ' ע"א. ומ"מ לדינא כתב בשו"ת זבחי צדק ח"ג ס' א' שפשוט שמותר להרוג עכברים שמזיקין ואין לרחם עליהם ע"ש.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סי' מז שמותר להרגן ע"י גרמא, וז"ל: א. הנה בדבר הריגת דברים המאוסים וממאסים את האוכלין, וזבובין ויתושין ופרעושין שמצערין את האדם ליכא שום איסור מלהורגם וכן העכברים המפסידים האוכלין וכ"ש כשנמצאים תינוקות ואף גדולים שיש מתבהלין מפניהם ליכא שום איסור מלהורגם כי כל דבר שהוא לצורך האדם ליכא איסור צער בע"ח דהא התירה התורה שחיטה ולא רק לאכילת ישראל אלא אף לאכילת נכרים מותר לשחוט, ואף לכבוד דאדם בעלמא כדאיתא בר"ן ב"מ דף ל"ב ע"א בטעם זקן ואינה לפי כבודו אינו מחוייב לפרוק אף שאינו ת"ח אלא איש מכובד בעלמא אבל אלו בע"ח כזבובין ופרעושין ועכברין וכדומה שמזיקין ומצערין לאינשי ודאי הוא דבר המותר וליכא אף מדת חסידות בזה.

אבל מ"מ אם אפשר טוב שלא יהרגם בידי ממש אלא ע"י הנחת דבר ההורגם, מאחר דחזינן דכשעושה אדם מעשה אכזריות דרציחה אפילו לאלו שמחוייבין להורגם ע"י חיוב פס"ד דסנהדרין כעיר הנדחת הוצרך הקרא ליתן הבטחה מהשי"ת שיתן להם רחמים וגם עוד יוסיף אצלם מדת הרחמים כדפי' כן באור החיים (דברים י"ג, י"ח) שהוא משום דבדרך הטבע היה נעשה בהו מדת אכזריות עיין שם, וזה שייך שיעשה גם כשהוא עושה במדת אכזריות לבע"ח, אך השוחט לאכילה דהוא מעשה מצוה מועיל זה נמי שלא ישלוט בהם מדת אכזריות, אבל לאבד ולהרוג בשביל

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

שלא להצטער אין בזה לכאורה ענין מצוה כשאינן בביתו תינוקות שאין יכולין לגרשן כשבאין עליהו שא"כ שייך לחוש שלא ישפיע זה מדת אכזריות, לכן טוב יותר שלא להרוג בידים אלא ע"י הנחת דבר ההורגם וכדומה. והא דאיתא בשבת דף י"ב ע"א במפלה כליו דא"ל ר"נ לבנתיה קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותי הוא בכנים שבגופו ובבגדיו שא"א להורגם ע"י איזה דבר אחר וגם בפרעושין שעליו ועל בגדיו אף שהוא בע"ח גמור נמי הא לא שייך להורגם ע"י איזה דבר לכן מוכרחין לעשות בעצמן, אבל לזכובים ועכברין שיש להורגן ע"י הנחת איזה דברים טוב לא להרוג בעצמו, ואף שלא מצאתי זה בפירוש באיזה מקום טוב להתנהג כן במקום שאפשר. עכ"ל.

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' תשכו) שנשאל על הריגת זכוב, והשיב: "לא מצאתי בזה איסור והואיל וחיותן זוטר טובא נראה שאין בזה איסור כלל והיכא דמפריעים או מצערים אותו פשיטא במותר להרוג זכוב או פרעוש ואף שמסופר על הקדוש האריז"ל שלא רצה להרוג אפילו זכובים אין זה מטעם איסור בעלי היים אלא מרוב קדושתו נמנע לפי שאין בעל חי בלי תועלת ולא רצה להרוג בעל חי ולבטל התועלת עבורו נברא אבל ברור שאין בזה נדנוד איסור אלא לחסידים וקדושי עליון כמותו וכדמצינו בב"מ פ"ה ע"א גבי אמתיה דרבי דהוי שדי' בני כרכשתא הולדה וקא כנשא להו א"ל כתיב ורחמיו על כל מעשיו, אח"כ הביא שמצא בשו"ת שאילת יעב"ץ סי' קי שאין בזה איסור צער בעלי חיים. וסיים שם, כי למרות שיש בהריגתו סתם איסור משום ורחמיו על כל מעשיו, אבל במקום שהוא לצורך אין להחמיר בזה כלל.

אולם ראה בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' שטו) שהביא בשם שו"ע הגר"ז שיש גם בבעלי חיים כאלה איסור צער בעלי חיים. אולם לצורך אין בכך איסור, וראה עוד כיוצא בזה בשו"ת רדב"ז (ח"ב סי' תשכז) שדן בהריגת זכוב בחול המועד, וכתב בזה"ל: "והריגת זכובים ויתושים אם הם מצערים את האדם פשיטא דמותר להרגן ראין ל צורך האדם גדול מזה ואע"ג דמצי להבריחם מיד יחזרו עליו ולפיכך מותר להרגן דאית בה תרתי לטיבותא שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ויש בה צורך האדם" עכ"ד.

ואולם ראיתי בקונ' אדיר במלוכה על מורינו ורבינו מרן ראש הישיבה רבן של כל בני הגולה הגרי"ג אידלשטיין שליט"א שאף אם מגיע אליו זכובים

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

לא מעיף אותם, משום כך הוא רצון הבורא, ואולם זו הנהגה מיוחדת, ורק לבעל מדרגה כמותו [ועיין עוד בספר צער בעלי חיים בשם מרן החזו"א.

חיתוך כנפיים של תוכי

ויש לדון האם מותר לחתוך כנפיים של תוכי כדי שלא יעוף לצורך משחק ויוכלו לשחק איתו, ויש להוכיח בזה ממש"כ בתרומת הדשן והרמ"א שהו"ד לעיל דלצורך האדם ליכא צער בעלי חיים, וממילא י"ל שהכא חשיב לצורכו, וכן אמר לי הגר"ע פריד שליט"א, וכן נדפס בשמו בגליון אזמרה לשמך מס' 171.

האם יש צער בעלי חיים בעגל שנברא מספר יצירה

בספר אוצר הפלאות מריח ניחוח, וספר יוצר בראשית, להגאון הרריחמ"א שליט"א כתב לדון בספר יוצר בראשית שו"ת בעניני בריאת הגולם בסימן א' כתב לדון האם עגל שנוצר ע"י ספר יצירה יש בו משום צער בעלי חיים, הנה לענ"ד פשיטא שיש בו צער בעלי חיים דהא סו"ס הוא כבהמה, ולא גרע מאדם שדנו עליו הפוסקים שיהיה בו צער בעלי חיים, והא נמי הא סו"ס בריאה הוא. (ועי' עוד חזו"א יו"ד סימן קטז סק"א, שנראה שהנברא מספר יצירה אין לו זכויות אדם).

האם אדם שרואה בעלי חיים שסובלים האם צריך להצילם מצער

ויש לדון האם חיוב בעלי חיים הוא רק כשהאדם גרם לצער, אבל כשהבעלי חיים כנס למצב של צער מאליו אין חיוב להצילו מן הצער או שבכל גווני חייב להצילו, ובמנחת חינוך (מצוה פ) כתב שהוא תלוי האם צער בעלי חיים דאורייתא או דרבנן, וז"ל: ולמ"ד צער בעלי חיים דאורייתא, נראה מסוגיא זו דצריך להציק בעלי חיים אפילו בצער דאתי ממילא מחוייבים אנחנו להציל הבעלי חיים ע"כ אפילו ליתא למריה צריך לפרוק, וכן בבהמת עכו"ם כמבואר בסוגיא זו וכן בשבת אמרינן צער בעלי חיים דאורייתא ודחי דרבנן ביטול כלי מהיכנו היינו דמצוה עלינו להציל הבעלי חיים מצער, אבל למ"ד צער בעלי חיים דרבנן, נראה דרבנן ל'ג רק לצער בעלי חיים בידים, אבל להציל אותה אפשר לא אמרו כלל עכ"ל.

ואולם באשל אברהם (בוטשאטש סימן שה אות כ) כתב בזה"ל: היה מקום לצדד שאולי עיקר האיסור מהתורה הקדושה הוא כשעושה בידו צער, וגבי מצוה דפריקה יותר מבטעינה (ב"ה לב). ששם אמרו חז"ל דגדר של צער

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

בעלי חיים אסור, שם יש גדר עשייה דאזלינן בתר תחילת הטעינה שהטעין עליה כל כך עוד שעל ידי זה יש לה עכשיו צער, משא"כ היכא דלא שייך שום פעולה גם בתחילה כגון בחליבה עכ"ל.

ולפי"ז נראה שאין חיוב לדאוג להאכיל את הבעלי חיים ולרפאותם בחינם וכ"ש בכסף.

וממה דאיתא בגמ' בבא מציעא (דף פה.) דרבי: על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו. על ידי מעשה באו מאי היא. דההוא עגלא דהווי קא ממטו ליה לשחיטה, אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי, וקא בכי. אמר ליה: זיל, לכך נוצרת. אמרי: הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין. ועל ידי מעשה הלכו יומא חד הוה קא כנשא אמתיה דרבי ביתא, הוה שדיא בני כרכושתא וקא כנשא להו, אמר לה: שבקינהו, כתיב ורחמיו על כל מעשיו. אמרו: הואיל ומרחם נרחם עליה, ע"כ, ומוכח דחס על בעלי חיים, ומ"מ י"ל דשאני התם דהוא מידת חסידות וכמו שכתב בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן קי) וז"ל: והא דאשכחן לר' בפי הפועלים דחזי לאמתיה דכנשה בני כרכושתא דשדיין וא"ל שבקינהו ורחמיו על כל מעשיו כתיב. מלבד שאינה ראייה להטיל חובה על כל אדם ואפי' ממדת חסידות. דהא רבי גופיה משמע קצת דמקמי הכי לא אקפיד בהכי. ושוב אחז במדת רחמנות יתרה שלכן רחמו עליו משמים להקל יסוריו. תדע שהרי אמרו שם דמעיקרא ע"י מעשה באו כדאי' התם מעובדא דעגל. ותמה על עצמך וכי לא זו מדת כל אדם ואפי' חסיד שבחסידים. מי יחוש ויחוס על בהמה שסופה לשחיטה. שבודאי לכך נוצרה והיא טובתה ותקנתה בלי ספק. ומה טיבה של מדת רחמים בזה. כ"ש שאין שייכות לעונש על האכזריות ההוא. א"כ בכך ימלטו כל ב"ח חייהם מיד השוחט. אלא פשיטא שאני ר' דרב גובריה. ומי עמד בסוד ה' לידע מה טיבו של עגל ההוא ואם אולי איזה נפש מישראל שנתגלגל בו. והיה מבקש תיקונו מרבי. שלא יצטרך למות מותא תנינא בבהמה והמ"י. עוד י"ל שמא בני חולדת הסניים היו שעשוין לנקר הבית ויש לבני אדם צורך בהם. אלא שעדיין היו קטנים שנולדו עכשיו ולא היו ראויין לתשמישן עד שיגדלו. ואעפ"כ מדה של רחמים גדולים היתה שם כנ"ל. עכ"ד. ועיין עוד בשו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סימן מז אות א' מש"כ לבאר בזה.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ומה שאין חיוב להוציא ע"ז ממון, כן נראה ממה שמבואר בגמ' בב"מ דף פח ע"ב שאין חיוב להחיות שור, ומבואר שם שאין אדם צריך להוציא ממון ע"ז.

ואולם בשו"ע הרב (חו"מ יו"ד, הל' צער בעלי חיים ס"ג וד') וז"ל: וכן מצות טעינה אינה בחנם אלא כשהלה רוצה ליתן לו שכר אזי מחוייב הוא לסייעו ואם לאו פטור הואיל ואין כאן אלא משום ריוח בעל המשא יתן שכר אבל מצות פריקה היא בחנם (ב) הואיל ויש כאן צער בעלי חיים ואסור ליטול שכר עליה (ג) אם הוא אדם בטל ואם הוא בעל עסק בענין שע"י טרחו בפריקה יגיע לו הפסד ממון אפילו הוא מניעת הריוח פטור כמו שנתבאר בהשבת אבדה ששלו קודם לכל אדם מן הדין ומשום צער בעלי חיים לא חייבה תורה אלא להטריח גופו אבל לא להפסיד ממנו ולכן אין אדם חייב להאכיל בהמת חבירו או של הפקר משלו ומכל מקום נכון להשליך חתיכה קטנה לפני כלב להדמות בדרכי הקב"ה שמרחם עליו ומשהה אכילתו במעיו ג' ימים מעת לעת הואיל ומזונותיו מועטים ויכנו במקל אחר שישליך לפניו כדי שלא ירגיל לבא אצלו:

אבל כתב שיש חיוב לטרוח בגופו וז"ל: אבל לטרוח בגופו חייב להציל כל בעל חי מצער אפילו של הפקר ואפילו של עובד כוכבים אלא שרשאי לתבוע שכר מן הנכרי אח"כ ואין צריך לומר שאסור מן התורה לצער כל בעל חי בידים אלא אם כן הם מצערים לאדם אזי מותר אפילו להרגם שכיון שיש תועלת לאדם בהריגתם אין חוששים לצערם שהרי התירה התורה שחיטה וכן אם צריכים להם לרפואה או לשאר דברים שהם לצורך האדם אין בו משום צער בעלי חיים ולכן מותר למרוט נוצות מאווזות חיות אם אין לו נוצה אחרת רק שהעולם נמנעים משום אכזריות. עכ"ל. ומבואר מדבריו דאיכא חיוב לטרוח בגופו משום צער בעלי חיים אפילו אם אין הבהמה שלו, וכן פסק לדינא מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אזורא לשמך שם, בזה"ל: שאלה: הרואה בעל חי [שאינו שלו או של הפקר] רעב או צמא, האם חייב להאכילו או להשקותו. תשובה: אינו חייב. עכ"ד, וציין לדברי הגמ' בב"מ שם.

ומכ"ז נלמד שכ"ש שאין חיוב להביא את הבהמה לרופא חיות, וכל כיוצא בזה, וכמו שכתב ברא"ש עמ"ס נדרים דף מא ע"ב שהתורה לא ציוותה לרפאות בהמה חבירו, ובר"ן שם כתב שיש חיוב אבל הוא מדין השבת אבידה, וכן פסק מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שם.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

אבל עכ"פ כתב להסתפק שם, וז"ל: וכשהיא שלו יש להסתפק האם חייב לרפאותה כמו שחייב במזונותיה, ונראה שחייב לרפאותה אם יודע בעצמו, (כמבואר בגר"ז שמובא בקטע הקודם) אבל לא מצינו שחייב להוציא ממון בשביל לרפאותה, ולגבי האם חייב לטרוח להביא לוטרניר שירפא אף בחינם, נראה שאינו חייב כמבואר בא"א בוטאטש סימן שה שבצער בעלי חיים מוטל רק על האדם עצמו לטפל ואף לא לדאוג לבקש מאחר שיטפל ואף בחינם, והוכיח זאת ממצות פריקה שהיא מוטלת רק על האדם עצמו ולא חייב לטרוח לבקש מאחר. עכ"ד. והנה באשל אברהם שם כתב, שאפילו ספק צער בעלי חיים דוחה שבות, וספיקא דרבנן לקולא, יעו"ש.

ואף שמבואר בגמ' (מו"ק י:) שמקיזין דם לבהמה בחול המועד, ובקורן אורה (שם) כתב שהטעם הוא משום צער בעלי חיים, ולפי"ז מוכח לכא' שיש דין לרפאות בהמה משום צער בעלי חיים, אמנם בראשונים [ריטב"א ומאירי שם] מבואר שהטעם שמקיזין דם בחוה"מ הוא מדין דבר האבד, ולפי"ז אין מקור שצריך לרפאות בעל חי מדין צער בעלי חיים. עכ"ד.

ובסתירת הגמ' הנ"ל נראה לומר שיש לחלק בין בחינם שיש חיוב לבין היכא שעולה כסף שיש חיוב.

ושוב אמר לי מו"ר הגר"ע פריד שליט"א על עיקר חידושו של השו"ע הרב, היסוד של הגר"ז שאדם לא חייב להספיד ממון בשביל צער בעלי חיים וראיה מהגמ' בב"מ דף פח שאדם לא מחויב להחיות שור שלו והקשה שם שהרי מבואר בגיטין דף סב וברכות דף מ' מבואר שאסור לאכול לפני בהמתוח וכתב שם שם הוא דין דרבנן אבל מן התורה אדם לא מצווה בכלל לדאוג לבהמה שלו

אבל כ"ז לסוברים שחיוב להאכיל מדרבנן אבל לסוברים שחיוב להאכיל הוא מדאורייתא הם לא יכולים לסבור כשיטת הגר"ז, ויצטרכו לחלק בין בעלי חי שלו לבעל חי של חבירו, ואמנם יש חילוק להאכיל בין לטפל

האם מותר לעבור בשביל צער בעלי חיים על איסור מוקצה

הנה בגמ' בשבת דף קכח מבואר שמותר לעבור על ביטול כלי מהיכנו בשביל צער בעלי חיים, ויש לדון שמותר לקרוא לעכו"ם על מנת שיטלטל

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

מוקצה לצורך מניעת בעלי חיים, ממש"כ במשנ"ב סימן שה סקס"ט שמותר לבטל כלי מהיכנו למנוע צער בעלי חיים, וז"ל: ונקט כרים וכסתות לרבותא אף דלא יהיו ראויים להשתמש בהן עי"ז בעוד שעליהן לחות המים אף לכשתעלה הבהמה אפ"ה מותר דאתי צער בעלי חיים דאורייתא ודחי איסור ביטול כלי מהיכנו שהוא רק מדרבנן שגזרו שלא לבטל בשבת כלי ממה שהיא מוכנת עכ"ל, וכן כתב בחזו"א (סימן נב אות טז) שמתיר מוקצה משום צער בעלי חיים, וז"ל: בענין חשש צידה, אחרי שעוף שברשותו אפילו לדעת המחמירין סי' שט"ז אינו אלא מדרבנן, יש להקל ולסמוך על דעת המתירים שם מפני צער בעלי חיים וחשש הספד, וכן יש להקל איסור מוקצה בשביל צער בעלי חיים והפסד עכ"ד, וכ"ש בנ"ד שאינו אלא דשבות דשבות, ואף דהיעב"ץ ס"ל שאין איסור אמירה לעכו"ם לצורך מניעת צער מעכבר, מ"מ הרי רוב הפוסקים לא חילקו בזה.

וראה עוד בגליון וישמע משה פרשת חוקת תשפ"ב מש"כ להביא בזה תשובות מגדולי הפוסקים, וצרף לכאן.

ושוב ראיתי בזה למו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אזמרה לשמך שם, שאלה: נולד בעל חי קטן שניתן להאכילו רק בידיים. האם מותר בשבת להחזיקו כדי שיהיה אפשר להאכילו. תשובה: אם אין גוי - יש להקל. מקור: יש לדון האם מותר לעבור על איסור מוקצה בשביל להימנע מצער בעלי חיים. והמשנ"ב (סי' שה סק"ע) הביא שנחלקו בזה המג"א והא"ר, שהמג"א סובר שאף שהתירו איסור ביטול כלי מהיכנו שהוא מדרבנן כדי לא לעבור על איסור צער בעלי חיים, לא התירו איסור מוקצה, ואין לדמות גזירות חכמים זה לזה. אך דעת הא"ר שכשם שהתירו איסור ביטול כלי מהיכנו כך התירו איסור טלטול מוקצה. וסיים המשנ"ב שע"י גוי לכו"ע מותר להחזיקה בידיים. ובחזו"א (או"ח סי' נב) מבואר להתיר איסור מוקצה משום צער בעלי חיים. עכ"ד.

האם ראוי לגדל בעלי חיים טהורים בבית

הנה בפלא יועץ ערך בעלי חיים, כתב שיש להמנע מזה, וז"ל: אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קכח, ב) צער בעלי חיים דאורייתא. וצריך להקדים מזונותיהם קדם שיאכל הוא, כמו שלמדו (ברכות מ, א) מפסוק (דברים יא טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת, שהם תלויים בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם. וכבר ספרו מעשה בזמן האריז"ל

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

באחד שנענש במיתת בנים על צער אפרוחים קטנים שהיה להם סל לעלות במעלה אחר אמן, ואשתו, גם בלי דעת הוציאה הסל ונענש. ישמע חכם ויוסיף לקח (משלי א ה) לקים צואת רבי יהודה החסיד שלא לגדל אפרוחים כלל, כי לא יוכל לעמד על המשמר שלא יהיה להם צער, ועל הרב אין מצליחים, שרבן מתים מחמת נפילה או יהיו מאכל לחתולים ועכברים וכדומה, וזהו צער בנפש, לכן ההעדר טוב. ואפשר לעולם שיתקים על ידי הגוים כי להם יאתה להתעסק בישובו של העולם הזה. וכן לא טוב לגבר לגדל עופות, אלא בשעה שמצטרך יקנה וישחט, ואם אינו מוצא בכל עת וצריך שיהיו מוכנים אצלו, יזהר מאד ויצוה את בניו ואת כל בני ביתו להיות זהירים לתן להם את אכלם בעתם, כי מזונותיהן עליו וקשה ענשן, ובפרט אם הם סגורים בכלוב צריך לרחם עליהם ביותר ולהקדים מזונותיהם לבל יכשל בעון צער בעלי חיים, ומזה יש ללמד לכל הסמוכים עליו, כגון בני ביתו ומשרתיו ומשרתי הקהל שהם כתרנגולים הסגורים בכלוב שעניניהם תלויות על בעל הבית, וצריך להזדרז ולדחק עצמו לתן להם את אכלם די מחסורם בעתם קדם שיאכל הוא. ובמדה שאדם מודד בה מודדים לו (מגילה יב, ב, סוטה ח ב) גם ה' יתן לו די מחסורו דבר בעתו. והנה נחלקו הפוסקים (ברכי יוסף סי' שעב) אי צער בני אדם הוא מדאוריתא כמו צער בעלי חיים, כי יש אומרים שמכל שכן הוא, ויש אומרים דלא נאמר אסור זה מדאוריתא אלא בבעלי חיים שאין בהם דעת לסבל ולקבל, ועל כל פנים נקוט מיהא שצער ילדים קטנים שאין בהם דעת הוא מדאוריתא וצריך לזהר מאד שלא לצערם (וכמו שכתבנו בערך "יונק"). ושלא לצער לשום גברא כי האלקים יביא במשפט על כל נעלם (קהלת יב יד), ופרשו רבותינו ז"ל (חגיגה ה, א) שאפלו הרג כנה או רקק בפני חברו ונמאס ונצטער עתיד לתן את הדין אף על פי שלא נתכוון לצערו. אי לזאת יחרד האיש וילפת וכל אשר בכחו לעשות יעשה למען יהיה רוח הבריות נוחה הימנו, ואף אם נגזר על אדם שיצטער כמעשהו ממנו, לא יפל הנופל ממנו. (ונכתב עוד בערך "רחמנות") עכ"ל.

ושוב ראיתי בזה למו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אזמרה לשמך שם, שכתב לדינא בהאי דינא בזה"ל: שאלה: האם מותר לגדל בבית בעלי חיים לנוי. תשובה: מן הדין מותר, ובפרט כשיש צורך בזה (כגון ילדים הזקוקים לזה), ויש שנמנעים מלגדל בעלי חיים [ובפרט טמאים]. מקור: מבואר מהגמ' ומהפוסקים שמותר לגדל בעלי חיים (עי' בגמ' ב"ק פ, ובשו"ע יו"ד סי' קט"ז, וכן בשו"ע חו"מ סי' תט), אך במדרש רבה קהלת

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

(ו, יא) מבואר להימנע מזה, וז"ל "כי יש דברים מרבים הבל, כגון מגדלי קופות וחתולות..." עי"ש. ואף בספר חסידים (סי' תתל"ח) כתב להימנע וז"ל "המגדלים עופות לנוי ולקילוס, מה שמוציא עליהם, היה לו לתת לעניים" עי"ש. ואף הפלא יועץ (ערך בעלי חיים) האריך שלא טוב לגדל בעלי חיים כי נכשלים באיסור צער בעלי חיים, ועי"ש שהביא מצוואת רבי יהודה החסיד [אות מה] שלא לגדל תורים ובני יונה בבית עי"ש, וכן הורה מהרח"ו [עי' כה"ח יו"ד קטז ס"ק קיז]. עכ"ד.

האם מותר לגדל בבית בעלי חיים טמאים

ולענין האם מותר לגדל בע"ח טמאים, הנה מדברי הש"ס מוכח דאין איסור בזה וכמו שאיתא בשבת דף צ' ע"א שלוף וכו' וכתב שם רש"י דהיינו עורב, והוא עוף טמא, ומוכח דאין איסור לגדל בעלי חיים.

וכן מבואר ממש"כ הבית יוסף (יו"ד סימן קיז) הביא בשם אורחות חיים שמותר לגדל עופות המדברים, שהם עופות טמאים, בבית, רק שאסור לעשות בהם סחורה. ואילו הלבוש מתיר אף לעשות מסחר בעופות כאלו, למרות שאסור לעשות מסחר בדברים האסורים באכילה, משום שעופות אלו לא מיועדים למאכל. כך הוא כותב: "עופות טמאים שמגדלים אותם בבית משם נוי או שחוק, כגון אלו עופות המדברים, מותר לגדלם ולמוכרם ולהשתכר בהם, שגם אלו למלאכתן עומדים מיקרי. ומוכח שאנשים מגדלים עורב בבית ומבואר דלכאורה ליכא איסורא בזה.

ואולם ממה דאיתא בויקרא רבה (כב, ד) איתא בזה"ל: מה מבקש עוף טמא זה בפרדס שלי וכו' עכ"ל, ומזה יש שלמדו שאין לגדל בעלי חיים טמאים בבית, וכן כתב בגליון אزمרה לשמך שם, ושוב ראיתי שבשו"ת חסד לאברהם (להגאון רבי אברהם אלקלעי) כתב שאסור לגדל ארנבות חיים בבית להנאה או בכדי להוציא מהם ולדות או בשביל העורות, שהרי בודאי רוב הארנבות בעולם, מגדלים אותם לצורך אכילה. וכן כתב לדינא בספר זבחי צדק, וכן כתבו עוד פוסקים, וכן כתב להביא לדינא הגר"ע יוסף זצוק"ל. [כן ראיתי שהו"ד בשמן].

ועיין עוד במש"כ לדון בשו"ת בצל החכמה ח"ה סימן לה האם מותר לגדל ציפורים שאינם ראויים לאכילה, ובמש"כ לדון גם בזה בשו"ת באר

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

משה ח"ב סימן כח, והסיקו לדינא שאין ראוי לגדל בבית עוף טמא כגון תוכי

ועיין מהרש"א סוטה מח ע"א שהמבטל זמר עופות טמאים זוכה לרינון החכמה ומביא ברכה, וע"פ זה שמעתי שהורה הגר"ע פריד שליט"א שאין לגדל תוכים שמדברים בבית.

לא שייך מחילה מבעלי חיים על מה שצערם

ובספר שיעורי משנת אברהם עמ"ס בבא בתרא דף עג ע"ב, כתב מו"ר הגאון רבי אברהם סטוארט הלוי שליט"א במח"ס משנת אברהם על הש"ס, וראש ישיבת רנה של תורה, כרמיאל, שכתב להוכיח מדברי הגמ' בב"ת שם, ואמר רבב"ח וכו' הנהו אוזי דשמטי גדפייהו משמנייהו וקא נגדי נחלי דמשחא מתותייהו וכו' כי אתא לקמיה דר' אלעזר אמר לי עתידין ישראל ליתן עליהן את הדין, ופירשב"ם שבחטאתם מתעכב משיח ויש להם צער בעלי חיים לאותן אוזים מחמת שומנן והמרש"א בח"א דחה פירוש רשב"ם ולא ביאר טעמו.

והנה במק"א [עיין משנת אברהם ב"מ סו"פ אלו מציאות] בגדר צער בע"ח האם הוא לדאוג לבעל חי או שהוא תיקון המידות של האדם שלא יהי' מושחת להשחית לבעל חי.

ויש לדון נפק"מ היכא דמצער בשוגג או באונס דלא הוה ליה למיסק אדעתיה כלל הא מילתא ואין חושב כלל על הצער דאי האיסור משום הבעל חי א"כ יש כאן חפצא דעבירה אבל אם האיסור משום הגברא והשחתת מידותיו א"כ לא שייכא איסורא.

ויש לדון עוד נפק"מ האם מחוייב להודיע שעושה צער בעלי חיים דאי משום הגברא א"כ אינו מחוייב להודיע דעתה אין כאן עבירה כלל ואינו עושה חפצא דעבירה כלל, אבל אי האיסור משום הבעל חי א"כ מחוייב לומר לו כדי שהבע"ח לא יצטער שזהו המכוון בתורה.

והנה בהא מילתא דאמר ר"א דעתידין ישראל ליתן את הדין יש לבאר דע"י שהודיע להם שיש צער מחמת החטאים א"כ יתנו את הדין אבל למה ליה למימר אם האיסור מחמת הגברא.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ובהא מילתא אי נימא דלפני שהודיע היה איסור יש לבאר דאע"ג דלא הוה להו לאסוקי אדעתיה לא שייכא איסור מ"מ מאחר דבין כך יש לאסור משום שהחטאים הם איסור ולכן כבר ליכא טענת אונס ותובעים בשמים על כל ההשלכות מהמעשה עבירה וע"ע כע"ז בביצה בפ' אין צדין (כה:): דחצבא מקטע רגליהון דקצבים וע"ש דממהרים ליטול ולבסוף נמצא טריפה ואע"ג דהם עוברים על מדת דרך ארץ מ"מ נענשים על איסור טריפה ולית להו טענת אנוס. וכע"ז בבית הלוי ששמעתי ממו"ר הגאון ר' יצחק זיסמן זצ"ל עה"פ 'הכזונה תעשה את אחותינו וכן לא יעשה', דשכח בן חמור טען שלא ידע שהיא בת יעקב וא"כ אין לו ליענש כל כך ועל זה אמרו לו דמאחר דסתם אדם אין לו לעשות כן לכן יתבעו אותו על מה שעשה לבת יעקב.

אמנם זהו דוקא אם יש חפצא דעבירה אבל אם אין את החפצא דעבירה דלא ידע שיש כאן צעב"ח כלל לא שייכא איסורא.

וא"כ אפשר דבזה נחלקו רשב"ם והמהרש"א דהרשב"ם סבר דיש בזה משום צעב"ח דהאיסור הוא מצד הבע"ח, אבל המהרש"א סבר דהאיסור משום האדם ובזה לא שייכא כה"ג לאסור היכא שלא נודע וכן ליכא מצוה לפרסם הדבר דהרי יענשו רק מפני שנודע. ובעיקר החקירה הובא דברי הרמב"ן באיסורא דאותו ואת בנו בפ' אמור דהביא דהוא איסור משום הגברא ולא משום הבע"ח.

ועוד כתב להביא בזה, והבאנו מה שסבי הגאון הצדיק ר' יעקב ניימן זצ"ל הוכיח לבחורים [ע"פ מעשה שהיה] דאם מצערים בעל חי לא יוכלו לבקש מחילה מהבעל חי ולפי"ז לרשב"ם צריך לבקש מחילה אבל למהרש"א אין שייך בקשת מחילה. עכת"ד. והנה בפלא יועץ ערך בעלי חיים בסו"ד כתב שצער ילדים קטנים שאין בהם דעת הוא מדאורייתא כמו צער בעלי חיים.

ואמנם י"ל שהרי לגבי קטנים שייך מחילה בגודלם, הנה ידוע המעשה על מרן הקהילות יעקב בס' תולדות יעקב (עמ' קסב) שפגע בקטן משום שראה פעם אחת ילד שמעיין בגמ' באמצע תפילות של ימים נוראים וסגר לו את הספר ולאחר מכן התברר לו שהיה זה מחזור והתנצל וחיכה עד שיהיה בר מצוה ואז ביקש מחילה, ע"כ, וידוע שהגיע בלר מצוה אף שהיה זה בזקנותו, ובדרך שיחה (ח"א עמ' קעד) אמר הגר"ח"ק דאין עצה אלא להמתין עד שיגדל, ובס' דולה ומשקה (עמ' שפ) הובא ששאלו לפני

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

הגרר"ק על הנהגת אביו מהא דכתבו התוס' בב"ב דף קמג ע"ב שאם לא מפסידו יכול למחול לקטן, והשיב הגרר"ק שזה נקרא מפסידו, ומאידך ובמועדי הגר"ח (ח"ב עמ' רמז) נשא האם מועיל מחילה קטן ע"פ מש"כ הגר"א (חו"מ סימן רל"ה סק"ט) שכתב שאם הקטן מוחל בפירוש הוי מחילה א"כ אפשר לבקש מקטן בעיו"כ מחילה וא"צ לחכות עד שיגדיל, וכנראה דהדר ביה או דהוא לפי שיטת הגר"א, וע"ע באורחות רבנו ח"ד עמ' קצח. וע"ע בס' תורת המועדים סימן תר"ו שאמר לו הגרר"ק דקטן לאו בר מחילה.

ובחוט שני (יוה"כ סימן תרו) כתב שמועיל מחילה בקטן כיון דבהכי מסיק הקפדתו אף דלענין ממון לא מהנ, ועוד דלפי מש"כ בתוס' בכתובות דף קז ע"א דבדברים לחד תירוצא מהני מחילה, דהרי סו"ס הענין להסיר הקפדתו וסו"ס מהני, וע"ע בפלא יועץ ערך הכאה. וע"ע בספר פתחי תשובה (עמ' 90) שהביא מעשה מהגר"מ פישנטיץ זצ"ל, שכך היה מעשה היה זה ערב קר ומושלג אדם צעיר עומד ליד מכוניתו והיה עסוק בהכנסת משמחתו לתוכה לטתע הבחין בר' משה המשתרך בכבודות בשלג בדרכו לאסיפה בתטארת ירושלים האיש ניגש אליו מיד והציע לו הסעה ר' משה נענה ברצון הצפיפות במכונית היתה רבה תוך כדי נסיעה קראה ילדה בת שלוש אשר ישבה עם ר' משה במושב האחורי אני נמחצתו כאשר עצרה המכונית ליד הישיבה הודה ר' משה לאיש ואז פנה אל הילדה בת השלוש ואמר לה סליחה על כי נמחצת בגללי שם ע"כ, ואפשר דזהו ממידת הכרת הטוב, אבל לא דחייב או דמהני והבן.

וע"ע בספר נראה דבר (ח"א עמ' נג) שהביא בזה עוד מקורות מספר משפטי התורה נזקי ממון סימן מא ומספר הזהרו בכבוד חבריכם עמ' קס. ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן תתכה) שהביא בתו"ד המעשה עם הקה"י וס"ל דלא מהני מחילה בקטן, ע"ש. וע"ע בשו"מ כרך ד' ח"ד סי' קצב, ובספר נתן פריו ב"מ כב. ובשו"ת אמרי כהן סי' יט, ובשו"ת בצל החכמה ח"ד סימן קלט שדן האם בקטן מהני הפקר, והביא משו"ת אמרי כהן הנ"ל דקטן היודע בטיב משא ומתן וטעה בפחות משתות הוי מחילה וכו' וע"ש שהסיק דמהני מחילה לפי דברי הגר"א ע"ש. וע"ע בשו"ת אדרת תפארת (ח"ד עמ' שנג) ובבית מתתיהו (ח"א סימן יח אות ז), והנה מדברי המאירי (ב"מ כב:) משמע דהוי כמחילת חוב, ולכן קטן לאו בר מחילה.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ויש להביא ראיה דקטן בר מחילה ממש"כ שבו"ת עונג יו"ט (סי' קיא) שקטן יכול ליתן רשות שיאכלו משלו אף שאינו יכול להקנות כיוון דסגי שאינו מקפיד דגזל בקפידא תליא מילתא ומשאינו מקפיד לא נקרא גזל אע"פ שאינו מקנה לו ע"כ, וא"כ ה"ה שיכול למחול אע"פ שאינו יכול להקנות.

והנה ידוע מהגריש"א והו"ד בספר אשרי האיש (ח"ג עמ' קכו) שאין מחילתו מועיל, ומ"מ יבקש ממנו מחילה וכשיגדיל יבקש ממנו מחילה עוד פעם, והג"ר רפאל סיוד שליט"א כתב בענין זה שהגר"מ אורחי שליט"א אמר לו שרק גדול יכול לעקור את מה שכעס, אבל קטן אע"ג שכעת התרצה, מ"מ אינו עוקר למפרע את מה שנפגע, והוסיף שיש לו ראיה לכך ממרן הגרי"ז שבבחרותו הם היו משתעשעים עם נכדי הגרי"ז, והגרי"ז היה מזהיר אותם שקטים לאו בני מחילה נינהו. עכ"ד, ובאמת דהכי מביאים בשם מרן הגר"ח מבריסק, וכך מובא בספר מלך ביופיו על רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל (עמ' 89) שכהתגורר בירושלים ביקר אצלו הגרי"ד סולובייציק זצ"ל בנו של הגרי"ז ראש ישיבת בריסק בירושלים סיפר לו רבינו שכאשר נכנס יום אחד אל בית זקנו הגרוז בימי מגוריו במינסק פגש אותא את הגרי"ד שהיה אז ילד קטן וצבטו בלחיו לאות חיבה ראהו הגר"ח וקרא אליו סמאלוביטשער רב עם פעוט כמוהו אין להתחיל קטנים לאו בני מחילה נינהו ובכך הפטיר עכשיו אגב מאותו מעשה נזהר רבינו ולא צבט אף שגדול הוא אבקש ממך למחול לי ע"כ ממה שהובא שם. ועיינ עוד בספר מנחת רפאל לידידי הג"ר רפאל סיוד שליט"א.

ולענין צער הגוף אם ניתן למחילה, ראה עוד בזה בשו"ת יביע אומר ח"ח חיו"ד סימן כב אות ה' ובחזו"ע חלק ה' עמ' לג, ואין הספרים הנ"ל תח"י.

האם יש צער בעלי חיים באדם

בספר חסידים (סימן מד) כתב, בזה"ל: "מכל דבר רע דברי גרמא שאדם גורם במזיד וגורם צער לחבירו, נענש עליו, ואותם הגונבים או לוקחים דבר או מצניעים אותו כדי שיבקשנו בעל דהבר ויצטער עליו, עובר בלאו, וכך דרשו חכמים (ב"מ סא:) לא תגנובו (ויקרא יט א) ע"מ להקניט ע"מ לצער, אף אם עשה צער לבהמה וכו' ". עכ"ל, ומרן החיד"א בפירושו ברית עולם על הספר חסידים, כתב ע"ד הס"ח, שממרוצתו ברי הספר חסידים נראה שס"ל שאיכא דין צער בעלי חיים גם באדם, ושכן הוא דעת

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

הרשב"א בשו"ת סימן רנב, אבל כתב שבשם שבשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תשכח בוחוות יאיר סימן קצא סוברים שבאדם ליכא איסור צער בעלי חיים, וסיים שם בברית עולם, ומיהו אין ראייה מדברי רבינו כמבואר, וגם דברי הרב חוות יאיר יש לפרשם כשהרשב"א, כמ"ש בקונ' דברים אחדים (דרשו ח"י) בס"ד. עכ"ד, וכן כתב ברכי יוסף יו"ד סימן שעב שמבואר מדברי רבינו גרשום בערכין דף ו' ע"ב שאיכא צער בעלי חיים גם באדם יעו"ש, ואולם יש מהראשונים שכתבו שאזה שאין מענין הוא משום ואהבת לרעך כמוך וכו' כן כתב בחדושי יד רמ"ה עמ"ס סנהדרין דף לה ע"א יעו"ש, ובשו"ת דבר אברהם ח"ב סימן לד אות ב' כתב שהוא משום ובערת הרע מקרבך יעו"ש, וכן כתב בספר יוסף אומץ שיהא אדם זהיר כשבאים אצלו אורחים שלא יתעכב עד שהולך לאכול משום צער בעלי חיים יעו"ש, ולכאורה הוא מילתא דמתסברא מסברא דיהיה דין איסור צער בעלי חיים גם באדם,

ושוב מצאתי בזה בחזו"ע שבת חלק ד' עמ' קטו, שכתב להביא שצער בעלי חיים שייך רק באדם ולא בבעלי חיים וכמו שכתב בשו"ת חות יאיר סו"ס קצא שכתב שי"ל שהתורה הקפידה על צער בעלי חיים בלבד שחסרה להם דעת ונפש המשכלת לסבול צערם משא"כ האדם שיש לו דעת, ואיבעי ליה ליתובי דעתיה ולקבל מאהבה אשר יארע לו, וציין בזה למש"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תשכח שהביא מחלוקת של הרשב"א בתשובה סימן רנב ובר פלוגתיה, שהרשב"א בתשובה סימן רנב ובר פלוגתיה שהרשב"א סובר שיש דין פריקה וטעינה גם באדם כמו שחייבה התורה לגבי בהמה וק"ו הוא, אבל הרדב"ז הסכים עם הרב בר פלוגתיה דהרשב"א דאם איתא מה לא הזכיר הרמב"ם שאדם בכלל מצות עשה זו של טעינה ופריקה. והסיק שם הרדב"ז שהאדם אינו בכלל עזוב תעזוב עמו או הקם תקים עמו מפני שהאדם בעל שכל ולא היה לו לטעון עליו יותר מן הראוי לו או ישכול להשליךך המשא מעליו וכו' ואינו בכלל ואהבת לרעך כמוך או משום לא תעמוד על דם רעך יעו"ש, ושכן כתב בשיטמ"ק בב"ק דף נד ע"ב בד"ה להנחה הקשתיו ולא לדבר אחר, שכתב בשם תלמיד רבינו פרץ שפריקה באדם הטעון משאוי אינה נוהגת מן התורה, ועדו הביא בזה שבקצות השולחן סימן קלב בדי השלחן ס"כ כתב לגבי חלב אם שאשה שמצטערת יכול לה לפרוק את החבל גם בשבת משום שאין לחלק בין צער בעלי חיים לצער של בני אדם, וכתב שם שכן כתב בבית מאיר,

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

אבל כתב שם שיש לחלוק ע"ז, ומדברי החזו"ע שם נראה שם באדם שייך הדין דצער בעלי חיים.

ועוד כתב שם להוכיח מדברי הסמ"ע בסימן רעב סקי"ג בדין בהמת עכו"ם והשמא של ישראל שחייב לפרוק ולטעון משום צער ישראל, וכן הדין בבהמת ישראל ושמא של עכו"ם משום צער ישראל, וכתב הסמ"ע דאע"ג דצער ישראל לא נזכר בשום מקום ס"ל להרמב"ם דלא גרע צער ישראל מצער בעלי חיים של הבהמה וכ"ש הוא אבל הכנסת הגדולה בסימן רעב דייק להיפך מלשון הרמב"ם, ועוד ציין עוד למש"כ בזה בספר מחנה יהודה סימן רעב, ובספר לב מרפא דף נב ע"ב.

ועיין עוד בזה בשו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סימן ל' אות ח, ובשו"ת יביע אומר חל יא או"ח סימן לד אות ד', ובשו"ת יחווה דעת חלק ה' סימן סה.

ושוב ראיתי בענין הנ"ל האם מותר לצער גוי, בגליון אזמרה לשמך שם שכתב מו"ר הגר"ע פריד שליט"א, שאלה: האם כשם שאסור לצער בעלי חיים כך אסור לצער גוי, או שבעלי חיים חשובים יותר מגוי. תשובה: אין לצער גוי משום איבה. מקור: יש להסתפק האם כמו שמצינו שאסור לצער בעלי חיים, כן אסור לצער נכרי, או שמא בעלי חיים חשובים יותר מנכרי.

והנה כתב רש"י בפסחים דף כב ע"א ד"ה אותו, ונכבד [שכר] הכלב מן העובד כוכבים שהנבילה ימכור לנכרי והטריפה לכלב, ע"כ, ומבואר שכלב יותר חשוב מנכרי, ולכן את הטריפה "נותנים" לכלב, ואילו את הנבילה "מוכרים" לנכרי. וכתב הקובץ שיעורים (שם אות צב) והנה יש לחקור אי איכא איסור צער בעלי חיים בנכרי כמו בהמה דאין ללומדו מבהמה כיון שנכבד הכלב מהנכרי, וכתב לתלות את נידון זה האם כלב חשוב יותר מנכרי בשתי הגירסאות ברש"י הנ"ל, האם גורסים את המילה "שכר" שאז אין ראייה שכלב חשוב מנכרי, ואם לא גורסים "שכר" יש ראייה שכלב חשוב יותר מנכרי, וממילא אין ללמוד שכמו שאסור לצער בעלי חיים, כך אסור לצער נכרי.

ויש להביא ראייה מתענית (ז) ונדרים (דף נ:): "אמרה ליה בת קיסר לרבי יהושע בן חנניה תורה מפוארה בכלי מכוער, א"ל למדי מבית אבוך במה מניחין יין, אמרה ליה במאני דפחרא, אמר לה כולי עלמא בפחרא ואתון

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

במאני דפחרא אתון אחיתון במאני דכספא ודהבא, אזלת ורמת חמרא במאני דכספא ודהבא וסרי אמר לה וכו' ". ומבואר שייעץ רבי יהושע בן חנניה לבת הקיסר להעביר את היין מכלי חרס לכלי כסף וזהב, וע"י זה החמיץ היין, ומשמע מזה שמותר לצער גוי, וי"ל. עכ"ד, ומוכח דאין איסור מצד בעלי חיים לצער גוי, ורק משום איבה יש איסור.

האם מותר לחלל שבת כדי שלא להרוג בעלי חיים

ויש לדון האם מותר לחלל שבת כדי להמנע מצער בעלי חיים, והראני בזה ידידי הגר"ח מלין שליט"א במח"ס מנחת חיים ושא"ס, מה שנשאל בזה מו"ח זקיננו מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א במח"ס חשוקי חמד ושא"ס, ע"י נהג טיפול נמרץ, בזה"ל: לכבוד הרב יצחק זילברשטיין שליט"א, שלו' וברכה, אני משמש כנהג אמבולנס, באחד השבתות קבלתי קריאה על אדם שאיבד את ההכרה, נסעתי במהירות לכיון ביתו, בדרך נסיעתי, קפץ כלב קטן לכביש, היה לי שתי ברירות, או לנסוע ישר ולדרוס אותו, או לעשות עיקוף ולמנוע את הריגתו, אבל העיקוף הזה, הוא עוד אלפי הבערות, שאינם לצורך פיקוח נפש, אלא לצורך הצלת בעלי חיים. האם מותר לעשות את העיקוף כדי להציל כלב?

והשיב לו מרן הגר"י שליט"א בזה"ל: בעיקוף הזה אין איסור דאורייתא, וזאת על פי מה שכתב המהרש"ג (או"ח ח"ב סימן יד) שחולה מסוכן הזקוק לתאנה בשבת, וישנה תאנה תלושה שאפשר להציל אותו בה, ובא אחד ותלש מהאילן תאנה אחרת ונתנה לחולה, נהי שבודאי עשה שלא כדין, מכל מקום אם עבר ותלש לא עבר על איסור תורה, כיון דסוף סוף עשה מלאכתו בשביל חולה שיש בו סכנה, אף שהיה יכול להציל באופן המותר אינו חייב על מלאכה זו, עכ"ד. [וע"ע מש"כ בתורת היולדת עמ' נח ע"ד מהרש"ג הללו].

ואמר לי מו"ח מרן הגר"י ש אלישיב זצ"ל דברי המהרש"ג הם תמיד קילורין לעינים, אך בדבר זה נראה לי שחייב חטאת על נסיעה זו, כי היא לגמרי מיותרת, והיא נחשבת ל"טיול בעלמא", ולא נסיעה להצלת נפשות.

אמנם בעניננו נראה שגם לשיטת מו"ח מרן הגר"י ש אלישיב זצ"ל אין כאן טיול, כי זה לצורך, כי בדרך כלל אם הנהג יסע ישר ויהרוג את הכלב, כל

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

הנסיעה שלו אחרי זה, וכל הטיפול בחולה יהיה בחוסר ישוב הדעת, כי נפש האדם אינה מסוגלת לראות בצער גם של בעלי חיים, ובפרט אדם שמקדיש את זמנו בשביל השני להצלת חיים, בוודאי כואב לו לראות הריגה גם של בעלי חיים.

וזכרוני שנסעתי פעם באוטובוס עם ראש הישיבה רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, ובסיכוב של רחוב ירושלים בבני ברק רציתי לדבר עמו בלימוד, ואמר לי אין דעתי צלולה כעת, ראיתי את הנהג דורס כלב, ואין לי צלילות הדעת לדבר בלימוד.

ולכן העיקוף אינו בשביל הצלת הכלב, אלא בשביל שהנהג יהיה רגוע אחרי זה, וגם יהיה לו את הישוב הדעת להציל, ולכן העקיפה אינה לשם טיול, אלא לשם צלילות הדעת, ומסתבר דמותר לכתחילה. ע"כ דברי מרן הגרי"ז.

ואולם דבריו הם חידוש, דכ"ז אי נימא היכא באמת דהוא לצלילות הדעת, אבל היכא שע"י כן יעשה יותר חילול שבת, נראה דאין לחוש בזה משום צער בעלי חיים, ואף לפי מש"כ בפרי מגדים דיסוד דין צער בעלי חיים הוא מדאורייתא בשבת, (והו"ד לעיל, וכתבו להאריך בדבריו אם מוכח מרהיטת הסוגיות כן) וכ"ש שיש לומר שהכא מיירי בהריגה, ובהריגה הבאנו לעיל דברי הפוסקים דליכא איסור של צער בעלי חיים, ויל"ע.

ושוב שאלתי בזה למו"ח הגר"ש יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת וש"א"ס, ואמר לי שבודאי שמותר להרוג את הכלב כדי שלא לעבור על חילול שבת.

ושוב מצאתי למרן הגר"ע יוסף זצוק"ל בשו"ת יחווה דעת חלק ז' סימן רה אות יא בקונטרס דינים והנהגות בענין הזהירות בדרכים, וכתב שם שמסופר בגמ' בב"מ דף פה ע"א על רבי יהודה הנשיא שנתרפא מחוליו בגלל שחס על צער בעלי חיים אומרו בשמים הואיל והוא מרחם על בעלי חיים אף אנו נרחם עליו, לכן הנוהג ברכב ורואה בעלי חיים שמזנקים וחוצים את הכביש, ראוי שיזהר כמיטב יכלתו לבל ידרסם עכ"ל, ומ"מ כ"ז דוקא ביום חול, אבל בשבת ברור שאין לעבור על איסור חילול שבת.

וכן כתב ידידי הגר"י אוהב ציון שליט"א בהאי ענינא וז"ל: לידי"נ ר"ח מלין שליט"א. אינני מבין את השאלה, איך יהיה צד לעבור על איסור

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

סקילה בשביל חייו של בעל חי? אא"כ נימא שזה יכול לשבש את יישוב דעתו של הנהג שמרגיש רע שדרס וכו', וזה כבר נושא אחר. [ובפרט שכל רגע ורגע שמתעכב, הוא מפסיד זמן חשוב וקריטי של הצלת היהודי הממתין בביתו כשהוא מחוסר הכרה]. וכבר דברנו בזמנו עם מרנא פוסק הדור הגר"ד קוק שליט"א על הוראת הגר"י שטרית זצ"ל מעפולה, שהתיר לרופא מנתח בשבת לעשן כדרכו בחול לפי טענתו שזה גורם לו ריכוז, ובפרט בניתוח ארוך ומורכב שהעייפות יכולה להפריע, וגם בזה אמר מרנא שליט"א שהענין לא ברור כלל, ולא הסכים להוציא היתר מפיו. והאריך עוד בזה במשא ומתן עמו, ובזמנו כאשר פרסמו היתר לחולה לעשן קנבים בשבת, אמר לי מרנא הגר"ד קוק שליט"א, שיש לפרסם ברבים דלא כל הביברין שוין, וע"פ רוב אין שום תועלת ממשית בעישון כדי להציל הנפש, ובפרט כאשר מדובר בפסק הלכה המתפרסם ברבים, צריך לכתוב רק את מה שהוא אליבא דכו"ע ושייך בכו"ע, כי בשינוי קל יש נק"מ לחיובי חטאת החמורים. ובודאי שגם הגר"י שליט"א לא אמרה למילתיה בדרך הוראה, אלא שדיבר וצידד מהכא להתם כדרכו בקדש בשיעוריו להביא כמה פנים בכל ענין. וכאן המקום להזכיר את דעתו של מרנא הגר"ד קוק שליט"א, שעובדי ההצלה צריכים להשאר במקום שאליו הגיעו, ואין להם היתר לשוב הביתה, שהרי זו נסיעה שיש בה איסור תורה החמור, ומי התיר להם לחזור בשביל "נוחיות", ואם תהיה קריאה נוספת, יצאו מאותו מקום שאליו הגיעו, ומיהו הנביא שהודיעם שהקריאה הבאה תבא [אם תבא בכלל..] מאיזור ביתם, וכבר הארכנו בזה למאד מאד בשיעורים שנמסרו בזמנו, מסוגיית הגמרא בעירובין והראשו' שם, ובתשו' האגרו"מ והגרש"ז אורבך. וכעת אכמ"ל. עכ"ל.

האם מותר לחתוך את אוזני הכלב כדי שיהיה יפה

עי' מש"כ בזה בשו"ת יביע אומר ח"ד או"ח סימן מד אות ד', וביביע אומר ח"י חיו"ד סימן נח.

ולענין צער בעלי חיים, לצורך האדם יביע אומר ח"ד חאו"ח סימן מד ד', וביביע אומר ח"ט חיו"ד סימן לב, וביביע אומר ח"י חיו"ד סימן נח, ולריוח ממון בשו"ת יביע אומר ח"י חיו"ד סימן נח, וכן לצורך רפואת אדם שם.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ולענין צער בעלי חיים לצורך רפואה סגולית בשו"ת יביע אומר ח"ט
חיו"ד סימן לב, ומלחמת שוורים בשו"ת יחות דעת ח"ד סימן סו, וכן
לצורך שעשוע עיין שם.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

אם לא כתבו בכתובה "ואיזון" האם צריך לכתוב כתובה חדשה והאם

בכה"ג אסור לדור עם אשתו בלא כתובה

ונשאלתי בערש"ק פרשת חוקת תשפ"ב, מחתן אחד שהתחתן ולא רשום בכתובתו "ואיזון" ורק כתוב ואפרנס, האם צריך לכתוב כתובה חדשה, והאם יש לו את האיסור לדור עם אשתו בלא כתובה, כיון שהכתובה לא כשרה, [ואמרו לי שהשאלה הנ"ל מצויה בהרבה חתנים שכן הדפיסו יפה נוף אלפי כתובות עם הטעות הנ"ל]

והנה בספר נחלת שבעה (סימן יב אות יט סק"ג) כתב שאם חסרה בכתובה המילה איזון אן המילה ואפרנס הכתובה פסולה לפי שטעו בשטר זה לומר שהוא עמה תנאי שיהיה פטור מלזון ולפרנס אותה והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים וממילא יכול להפטר מחיובו לזון ולפרנס יעו"ש, ואולם בספר משפט הכתובה (חלק ג' פרק יט הלכה כג) כתב שהיכן תקנו חז"ל לכתוב בדוקא חיוב פרנסה בכתובה עד שאם לא כתוב דבר זה הכתובה פסולה ושהה עם אשתו בלא כתובה, והלא תקנת הכתובה היא לכתוב מנה ומאתיים כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וע"ז בלבד אמרו שאם אינם כתובים בשטר אז אסור לשהות עמה, אבל כשיש לה מנה ומאתים בשטר רק אין בו חיובים אחרים שנהו לכתובם במשך השנה מאן לימא דהשטר יהא פסול ויהא אסור לשהות עם אשתו בלא כתבו, ואולם כתב שם שאפש"ל בדברי הנחלת שבעה שלא הכוונה שהכתובה פסולה שאסור לדור עמה, אלא שאין חיוב לזון.

ועוד כתב לדון שם אם דברי הנחלת שבעה קיימי גם בכתובת הספרדים שכותבים וכופלים אזון ואפרנס ואכלכל ואסובר.

ויעו"ש שכתב שלמעשה ציור זה לא שייך כמעט בזמנינו שהכתובות כבר מודפסות מראש בסדר גהון אבל דבר זה יתכן כשנתנו לסופר או לגרפיקאי לכתוב כתובה באופן פרטי וטעה ודילג מילים אלו, וכתב שם שאם אירע כן כתב בעזר מקודש אבן העזר סימן סו סוף אות א' שאחר החופה הוסיף ההשמטה והחתים עוד פעם את העדים, ויעו"ש במשפט הכתובה שם שכתב שם שאם כבר חתמו העדים אזי יכתבו חיוב זה בכתובה נפרדת למטה ובזה הם עושים על חיוב שטר חדש ואז העדים יחתמו שוב, ושצריך לשנות את התאריך ואת החודש יעו"ש,

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ושאלתי בזה למו"ר הגר"ע פריד שליט"א האם צריך לכתוב כתובה חדשה, והאם יש בכה"ג את האיסור לדור עם אשתו בלא כתובה, ואמר לי שכבר כן קרה לפני שלש שנים, ואמר לי שאין את האיסור שאדם לדור עם אשתו בלא כתובה, בערש"ק, אבל יש לכתוב כתובה חדשה וכשירה, ואמר לי לעיין במה שנתבאר בזה כבר בגליון אומרה לשמך מס' 23, ושם כתב: לכאורה היה נראה שאין תיבה זו מעכבת בכשרות הכתובה, שהרי עיקר הכתובה הוא שטר התחייבות שמתחייב החתן לכלתו שאם יוצאינה יתן לה מאתים זוז, ואיסור זה שאסור לאדם לדור עם אשתו בלא כתובה ובעילות בלא כתובה זנות הן, משום חסרון חיוב מאתים זוז הוא כמבואר בגמרא (שם) שמתקנת רבי מאיר היא שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, ואם כן בכתובה זו שיש בה שטר התחייבות כשר על כל חוב הכתובה ואין החסרון אלא בהתחייבות המזונות, אין בה טעם איסור זה ואינה בכלל תקנת רבי מאיר לאסור כלה בלא כתובה, ועוד שהרי חוב המזונות חל הוא מאליו ואינו תלוי בהתחייבות בשטר הכתובה, ונמצא שאף כלה זו יש בה חוב מזונות ככל הכלות ואין טעם לפסול כתובתה.

אמנם מצינו בנחלת שבעה (סימן יב אות יט) שכתב מפורש שכתובה כגון זו שחסר בה תיבת 'ואיזון' פסולה היא, וטעמו שכיון שהשמיט הבעל במכוון תיבה זו נראים הדברים שכוונתו להמנע מלזון את אשתו ומשום כך פסולה כתובה זו ואולם הדברים צריכים עיון, דהא לא מצינו בתקנת חכמים לאסור כלה בלא כתובה אלא משום חיוב מאתים זוז שתקנו כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, אבל חובת מזונות אינה מעכבת בכתובה כלל, וביותר שהרי המתנה עם אשתו ע"מ שאינו זן אותה תנאו קיים כפי שנפסק בשו"ע (אבהע"ז סימן סט ס"ו), ואם כן מה חסרון יש בכך שבשטר הכתובה מתפרש שבמכוון ביקש הבעל להמנע מלזון את אשתו, סוף סוף התחייבות המזונות אינה שייכת לחוב הכתובה כלל, ושלא אפשר לבאר דבריו שאמנם אין פסול הכתובה מחמת חסרון התחייבות המזונות, וכמבואר שאין חסרון חוב המזונות מעכב בכתובה כלל, אלא שכיון שבשטר כתובה זה מתפרש שפטור הבעל מלזון את אשתו, אין האשה סומכת דעתה להעמיד שטר זה כנגד בעלה, שהרי לא התנו בנישואין שיהיו על מנת שאינו זן אותה וכיון שלא נישאו אלא על מנת שיזון אותה ככל נישואין דעלמא, הרי שאינה סומכת דעתה להעמיד שטר זה כנגד בעלה, שהרי מתפרש בו לפטור אותו מחובה שחייב לה, וכיון שאינה סומכת

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

דעתה על שטר כתובה זה, הרי זה כשטר כתובה שאין דעת האשה לסמוך על קיומו שפסול הוא ובכך נחשבת ככלה בלא כתובה שאסורה לבעלה אך עדיין צ"ע שהרי מוזכר בהמשך הכתובה חובת המזונות ויל"ע בזה, ולכאורה נמצא שלהלכה לפסק הנחלת שבעה כתובות אלו שנמצאו לאחרונה פסולות הן, ויש אף לחוש לבעילות של חתן וכלה ששהו בכתובה פסולה זו שמא בעילות זנות הן, אמנם נראה שלפי המבואר בדברי הנחלת שבעה אין הדברים אמורים בכתובות אלו שנמצאו לאחרונה, שהרי כל עיקר טעמו של הנחלת שבעה משום שבהשמטת תיבה זו ניכר שהיה דעתו של בעל להשמט מלחייב עצמו במזונות ובכך יוכיח לפטור עצמו ממזונות, ומשום כך לא סמכה דעתה של אשה, כמבואר בלשונו שם ואם כן בכתובות אלו שנמצאו לאחרונה אשר אנן סהדי ולכל גלוי שאין השמטת תיבה זו אלא משום טעות המדפיס, לא יוכל הבעל להוכיח שהתנה לפטור עצמו מחיוב מזונות מכח השמטת תיבה זו, ואם כן הרי סומכת האשה על שטר כתובה זה סמיכות דעת גמורה, ומשום כך אין פסול בכתובה בהשמטת תיבה זו. ואמנם מכל מקום לכתחילה יש לכתוב כתובה דאישתכח בה טעותא אך אם יש את העדים שזוכרים את הקניין בחופה אפשר לכתוב כתובה רגילה עם אותם עדים, עכ"ד.

ושוב שאלתי בזה למו"ח הגר"ש יאיר שליט"א במח"ס תפארת, ואמר לי שהכתובה כשירה, אבל שוב שמעתי בזה שכמה מורי הוראה מורים שהכתובה פסולה, ויש לעיין לדינא.

ובעיקר האיסור לדור עם אשתו בלא כתובה, הנה בטור ובשו"ע אבן העזר סימן סו כתב שאסור להתייחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה וכתב הרמ"א ויש מתירין להתייחד בלא כתובה, ובלבד שלא יבעול, וטעם הרמ"א שאפשר להקל משום שאיסור ביאה בלא כתובה מדרבנן, ויעו"ש בבית שמואל סק"ו מש"כ בזה, ומ"מ אף שהרמ"א היקל הו"ד הגר"ש וואזנר זצוק"ל בקובץ מבית הלוי חלק ז' עמ' נט שכדי לצאת גם את שיטת השו"ע והמחמירים אפשר לכתוב לי שיק על סכום הכתובה, ועיין בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן רפח אות ב' שכתב לענין מי שנאבד להם כתובה כל מה שצריכים לכתוב כתובה מחדש הוא היכן שיודעים בבירור שנאבד להם אבל אם לא יודעים בבירור אלא שלא מוצאים אותו כעת אין צריך לכתוב כתובה אחרת, ועיין עוד בשו"ת חיי הלוי ח"א סימן קב, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן קב, ובשו"ת אמרי יעקב אבן העזר סימן סו ס"א,

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

ובשו"ת אות חיים ח"א סימן פ. יעו"ש, ומ"מ נפקא לן דמצד האי איסורא אין לחוש אף אם צריך לכתוב כתובה חדשה, ובפרט שהיה דעתו של החתן בשעת החתונה להתחייב למיזן אף אם לא ידע שהוא לא רשום בכתובה.

ושוב כתב לי בזה הגאון האדיר רבי יהודה ברכה שליט"א במח"ס שו"ת ברכת יהודה ט' חלקים בזה"ל:

בס"ד ו' תמוז תשפ"ב

בדין כתובה שהושמט בה תיבת "ואיזון"

(שייך לאה"ע סי' סו)

לכבוד הרה"ג רבי יוסף אביטבול שליט"א

שלום וישע רב

מה ששאלת אודות כתובות רבות שהדפיסו באיזה בית דפוס, והושמט בטעות תיבת "ואיזון", ורבים וטובים רכשו את הכתובה הנ"ל והשתמשו בה בשעת הנישואים, והשאלה נשאלת האם יש חיוב להחליף או לשנות כתובה זו.

תשובה: כתב בספר נחלת שבעה (סימן יב אות יט סק"ד) שאם שכח הסופר בכתובה ואיזון או ואפרנס, הכתובה פסולה, כי שמא יטעו לומר שבכיון לא נכתב, והתנאי היה כך. ע"כ. ושם בסק"א ביאר שאיזון פירושו חיוב לזונה, ואפרנס פירושו שאר צרכיה בגדים והשייכים לזה הכל נקרא פרנסה. אולם מסתברא שכל הבעיה היא דוקא לגבי כתובות של אחינו האשכנזים שלא נזכר בהם ואכלכל, וכפי הנוסח שהובא בספר נחלת שבעה בר"ס יב.

ומה שכתבתם שנראה שלפי המבואר בדברי הנחלת שבעה אין הדברים אמורים בכתובות אלו שנמצאו לאחרונה, שהרי כל עיקר טעמו של הנחלת שבעה הוא משום שבהשמטת תיבה זו ניכר שהיה דעתו של בעל להשמט מלחייב עצמו במזנות, ובכך יוכיח לפטור עצמו ממזונות, ומשום כך לא

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

סמכה דעתה של אשה, כמבואר בלשונו שם, ואם כן בכתובות אלו שנמצאו לאחרונה אשר אנן סהדי ולכל גלוי שאין השמטת תיבה זו אלא משום טעות המדפיס, לא יוכל הבעל להוכיח שהתנה לפטור עצמו מחיוב מזונות מכח השמטת תיבה זו, ואם כן הרי סומכת האשה על שטר כתובה זה סמיכות דעת גמורה, ומשום כך אין פסול בכתובה בהשמטת תיבה זו. ואמנם מכל מקום לכתחילה יש לכתוב כתובה דאישתכח בה טעותא, אך אם יש את העדים שזוכרים את הקניין בחופה אפשר לכתוב כתובה רגילה עם אותם עדים. ע"כ. אולם לא כן אנכי עימדי שהרב נחלת שבעה לא כתב שבהשמטת תיבה זו ניכר שהיה דעתו של בעל להשמט מלחייב עצמו במזונות, אלא כתב שיש חשש שמא יטעו לומר שבכיון לא נכתב, והתנאי היה כך, וחשש זה קיים אף בכתובה הנ"ל שהושמטה התיבה מחמת טעות דפוס, וזאת מאחר וסוף סוף השטר שיש ביד האשה חסר בו חיוב מזונות, ובשנים הבאות ישכח הענין שהיה הדבר מחמת שגיאה כללית של בעלי הדפוס, ונמצא א"כ שלא סמכה דעתה של האשה על הכתובה. אולם אם לא הושמטה תיבת "ואכלכל" (וכפי שהיה בנ"ד) לית לן בה, וכפי שכתבנו בס"ד.

אולם אם הושמט גם תיבת "ואכלכל", נראה שהכתובה פסולה, ואף שכתוב בכתובה לישנא "וסיפוקייכי", מ"מ מבואר בספר נחלת שבעה דאינו מהני, שהרי אף בכתובה דידהו הוזכרה תיבה זו (וכפי שהוזכר שם בספר נחלת שבעה), ואפ"ה כתב שאם שכח הסופר לכתוב ואיזון או ואפרנס, הכתובה פסולה, ונראה הטעם בזה שתיבת "וסיפוקייכי" היא תיבה כללית, ובענין פירוט של החיובים, ולפיכך כל שהשמיט את אחת החיובים הכתובה פסולה. ומ"ש בספר משפט הכתובה (חלק ג פרק יט הלכה כג) להסתפק בזה, אף שראה את דברי הרב הנז', נלענ"ד שיש לתפוס עיקר כדברי הרב נחלת שבעה דאיהו מארי דשמעתתא בענינים אלו וכנודע, ובפרט דסמי בידייהו לתקן זאת.

בברכה

יהודה ברכה

ע"כ תשובתו אלי.

קובץ באר התורה (קעח) פרשת בלק

האם חולה אלצהיימר צריך להזהר בדברים שקשים לשכחה

נשאלתי בזה"ל: מי שחולה רח"ל במחלת האלצהיימר, ל"ע, שבלאו הכי שוכח כל דבר. האם צריך ליזהר מלעשות ולאכול דברים הקשים לשכחה? [בפרט לשיטות הסוברות דיש בזה איסור של שכחת התורה] עכ"ל, ולכאורה יש לומר שיש עליו איסור שכחת התורה, דהא אף ששוכח כיון שיש בזה הרבה דריגות של שכחה, ממילא סו"ס הרי הוא שייך במצוות התורה, וממילא יש לומר שיהיה חייב בהאי איסורא, וראה עוד מה שהארכתי בדיני חולה אלצהיימר ששכח תלמודו אם יש חיוב לכבדו בקונ' שערי יוסף בהל' חולה אלצהיימר.